

Prof. dr. sc. Vesna Kovač

Prof. dr. sc. Jasminka Ledić

Dr. sc. Nena Vukelić

EVALUACIJSKI IZVJEŠTAJ

**Evaluacija pilot provedbe programa ZAG - građanski odgoj i
obrazovanje kao izvannastavna aktivnost u školama u gradu
Zagrebu u školskoj 2022./23. godini**

Rijeka, 31. svibnja 2023.

Izvještaj su izradile:

Prof. dr. sc. Vesna Kovač

Prof. dr. sc. Jasminka Ledić

Dr. sc. Nena Vukelić

Izvještaj o rezultatima evaluacije dostavlja se naručiteljima Povjerenstvu za izvannastavnu aktivnost "Građanski odgoj i obrazovanje" u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba i Gradskom uredu za obrazovanje, sport i mlade.

Zahvaljujemo svim školama, nastavnicama i nastavnicima, ravnateljicama i ravnateljima te učenicama i učenicima koji su sudjelovali u aktivnostima evaluacije.

Napomena: Izvještaj nije lektoriran.

SADRŽAJ

1. EVALUACIJA PILOT PROVEDBE PROGRAMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA (ZAG) U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.....	3
1.1. ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA – ZAG	3
1.2. EVALUACIJSKI PROCES	5
1.2.1 Cilj i svrha evaluacije	5
1.2.2. Koraci evaluacije	5
1.2.3. Metodološki okvir evaluacije.....	7
1.2.3.1. Uzorak	7
1.2.3.2. Instrumentarij	9
1.2.3.3. Postupak istraživanja	10
2. REZULTATI EVALUACIJE PILOT PROVEDBE PROGRAMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA (ZAG) U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.....	11
2.1. REZULTATI – NASTAVNICE I NASTAVNICI.....	11
2.1.1. Opći podaci.....	11
2.1.2. Okvirni kurikulum ZAG-a	12
2.1.3. Teme i sadržaji	15
2.1.4. Ciljevi i odgojno-obrazovni ishodi.....	19
2.1.5. Metode poučavanja i vrednovanja.....	21
2.1.6. Stručno usavršavanje i podrška provedbi programa	23
2.1.7. Poteškoće, prepreke i prijedlozi za poboljšanje provedbe ZAG-a	29
2.2. REZULTATI – RAVNATELJICE I RAVNATELJI	33
2.2.1. Opći podaci o uvođenju ZAG-A.....	33
2.2.2. ZAG u našoj školi	36
2.2.3. Nakon sudjelovanja u ZAG-u	40
2.3. REZULTATI – UČENICE I UČENICI	43
2.3.1. Što i zašto – ZAG?.....	43
2.3.2. Iskustvo pohađanja ZAG-a	44
2.3.3. Nakon sudjelovanja u ZAG-u... ..	48
2.3.4. Interes za nastavak sudjelovanja u ZAG-u.....	51
3. KLJUČNI Naglasci i preporuke vrednovanja pilot provedbe programa izvannastavne aktivnosti zajednica aktivnih građana (ZAG) u školskoj godini 2022./2023.....	55
3.1. PRIJEDLOG OKVIRNOG KURIKULUMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA — ZAG (SADRŽAJI, TEME, CILJEVI, METODE POUČAVANJA I VREDNOVANJA)	55
3.2. CILJEVI I ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI PROGRAMA	57
3.3. STRUČNO USAVRŠAVANJE	58
3.4. ORGANIZACIJA I PROVEDBA PROGRAMA.....	60
3.5. MOTIVACIJA I INTERES NASTAVNIKA, UČENIKA I RAVNATELJA ZA SUDJELOVANJE U PROGRAMU ZAG	61
3.6. ZADOVOLJSTVO UČENIKA PROGRAMOM.....	62
3.7. ISKAZANA POTREBA ZA DODATNOM PODRŠKOM	63
4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	64
5. PRILOZI.....	65
4. 1. UPITNIK ZA NASTAVNICE I NASTAVNIKE	65
4.2. UPITNIK ZA RAVNATELJICE I RAVNATELJE	76
4.3. UPITNIK ZA UČENICE I UČENIKE	81

1. EVALUACIJA PILOT PROVEDBE PROGRAMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA (ZAG) U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.

1.1. Zajednica aktivnih građana – ZAG

Program građanskog odgoja i obrazovanja Zajednica aktivnih građana — ZAG razvijen je za osnovne i srednje škole Grada Zagreba sa svrhom pripreme i osnaživanja učenice i učenika za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici.

U lipnju 2020. godine Skupština Grada Zagreba donijela je zaključak o uvođenju izvannastavne aktivnosti Građanski odgoj i obrazovanje u zainteresirane osnovne i srednje škole čiji je osnivač Grad Zagreb. U listopadu 2021. godine Gradonačelnik Grada Zagreba donosi Zaključak o osnivanju i imenovanju Povjerenstva za izvannastavnu aktivnost „Građanski odgoj i obrazovanje“ u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba u sastavu: Tomislav Reškovac (predsjednik Povjerenstva), Nikola Baketa, Karin Doolan, Tina Đaković, Ani Grbin Janović, Gordana Ljubas, Ivana Plazonić, Ana Šutalo Barić i Lucija Topolovec (članovi Povjerenstva). Povjerenstvo je bilo zaduženo za pripremu prijedloga kurikuluma izvannastavne aktivnosti Građanski odgoj i obrazovanje za osnovne i srednje škole, izradu prijedloga ishoda i sadržaja stručnog usavršavanja nastavnika za izvedbu aktivnosti Građanskog odgoja i obrazovanja, organizaciju procesa pilotiranja predloženog kurikuluma i evaluacije istog, na temelju čega će prirediti konačnu verziju kurikuluma.

Povjerenstvo je izradilo **Prijedlog okvirnog kurikuluma za izvannastavnu aktivnost građanskog odgoja i obrazovanja pod nazivom Zajednica aktivnih građana (ZAG)**, kao polazni dokument pilot provedbe izvannastavne aktivnosti.

U fokusu programa ZAG je osnaživanje učenica i učenika za aktivno i transformativno djelovanje: osobno odgovorno djelovanje u zajednici, aktivno sudjelovanje u društvenim i političkim procesima u zajednici pokretanjem ili uključivanjem u šire inicijative koje pridonose dobrobiti zajednice, kritičko evaluiranje društvenih, političkih i ekonomskih struktura kroz prizmu pravednosti, održivosti i brižnosti uz promišljanje o strategijama koje za cilj imaju uklanjanje uzroka problema poput siromaštva ili klimatskih promjena. U procesu pripreme učenica i učenika za aktivno i transformativno djelovanje ključna je uloga razvoja građanske kompetencije. U programu ZAG-a fokus je na razvoju nekoliko dimenzija građanske kompetencije koje Povjerenstvo temelji na modelu kompetencija za kulturu demokracije koji je razvilo Vijeće Europe. Prva dimenzija građanske kompetencije na kojoj je

fokus u programu ZAG odnosi se na znanje i kritičko razumijevanje zajednica čiji su učenice i učenici dio. Druga se dimenzija odnosi na kognitivne, komunikacijske i socijalne vještine poput vještina slušanja i opažanja, vještina analitičkog i kritičkog mišljenja, suradnje i mirnog rješavanja sukoba. Treća se dimenzija odnosi na osjetljivost za probleme u zajednici i spremnost na osobni doprinos njihovu rješavanju.

U okvirnom kurikulumu navedeno je pet ključnih ciljeva te njima pripadajućih odgojno – obrazovnih očekivanja. Ciljevi su: (I) Ojačati interes za zbiljanje u zajednici, (II) Razviti pozitivne stavove o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice, (III) Osvijestiti važnost temeljnih demokratskih vrijednosti te potaknuti djelovanje u skladu s njima, (IV) Razviti kritičko razumijevanje društvenih, ekonomskih i političkih procesa te oblika uključenosti u donošenje odluka u zajednici, te (V) Razviti vještine i stavove potrebne za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici. Povezano s time, kurikulumom je definirano pet područja ključnih tema i pripadajućih sadržaja za građanski odgoj i obrazovanje kao izvannastavnu aktivnost. To su: (I) Ljudska prava i slobode kao vrijednost u zajednici, (II) Odlučivanje i važnost djelovanja u demokraciji, (III) Javno dobro, društvene karakteristike i akteri u zajednici, (IV) Zajednice različitih i (V) Zajednice u kontekstu održivosti. Kako bi se ostvarili pretpostavljeni ciljevi ZAG-a očekuje se primjena oblika aktivnog i iskustvenog učenja te metoda poučavanja koje usmjeravaju aktivnosti učenja prema aktivnom i iskustvenom učenju.

Zajednica aktivnih građana provodi se kao dobrovoljna izvannastavna aktivnost namijenjena učenicama i učenicima od petog razreda osnovne škole do završnog razreda srednje škole. Okvirni kurikulum omogućava provoditeljicama i provoditeljima prilagodbu sadržaja i organizacije učenja i poučavanja interesima, predznanjima i dobi učenicama i učenika, specifičnostima škole, ali i zajednice u kojoj djeluju. Osim okvirnog kurikulumu, važne komponente primjene ZAG-a su stručno usavršavanje nastavnica i nastavnika, mentorska podrška i evaluacija.

U razdoblju od veljače 2023. godine do svibnja 2023. provodila se evaluacija provođenja pilot faze izvannastavne aktivnosti ZAG čiji će rezultati biti izloženi u ovom izvještaju. Ključnu ulogu u tome procesu imale su škole, odnosno ravnateljice i ravnatelji, nastavnice i nastavnici te učenice i učenici koji sudjeluju u pilot-provedbi.

1.2. Evaluacijski proces

1.2.1 Cilj i svrha evaluacije

Glavni je cilj evaluacijskog procesa provesti evaluaciju provođenja pilot faze izvannastavne aktivnosti ZAG, programa građanskog odgoja i obrazovanja razvijenog za osnovne i srednje škole Grada Zagreba u školskoj godini 2022./2023. Svrha evaluacije jest unaprjeđenje postupka i dokumenata u sljedećoj fazi uvođenja ZAG-a u školskoj godini 2023./2024.

Prema zahtjevu naručitelja, predmet evaluacije su dokument Prijedlog okvirnog kurikuluma izvannastavne aktivnosti ZAG i provedba njegove primjene u školama, s fokusom na identifikaciju čimbenika koji su doprinijeli kvaliteti provedbe.

Na temelju evaluacijskog izvještaja moguće je provesti potrebne izmjene u Prijedlogu okvirnog kurikulumu i potrebne izmjene u procesu uvođenja ZAG-a u školskoj godini 2023./2024.

1.2.2. Koraci evaluacije

Prema uputi naručitelja dogovoren je opseg i koraci evaluacije provođenja pilot faze izvannastavne aktivnosti ZAG, definirani ToR-om. Evaluacija programa ZAG uključivala je tri faze:

1. izradu metodologije za evaluaciju sadržaja Prijedloga okvirnog kurikulumu izvannastavne aktivnosti ZAG, njegove primjene u školama kao i identifikaciju čimbenika koji su doprinijeli kvaliteti provedbe,
2. ekspertnu provedbu evaluacijskog postupka,
3. izradu izvještaja o rezultatima evaluacije za Povjerenstvo za izvannastavnu aktivnost "Građanski odgoj i obrazovanje" u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba i za Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade.

Prva faza evaluacije, izrada metodologije za evaluaciju, odvila se krajem veljače i tijekom ožujka 2023. godine, a uključivala je nekoliko ključnih koraka od kojih je prvi bio upoznavanje s ToR i okvirnim kurikulumom ZAG-a. Nakon toga, tim za evaluaciju održao je online sastanak s predstavnikom konzorcija organizacija koje su organizirale edukaciju za nastavnike s ciljem prikupljanja podataka o provedbi edukacija i individualnih konzultacija za provoditelje. Osim toga, održan je online sastanak s voditeljem Povjerenstva za izvannastavnu aktivnost "Građanski odgoj i obrazovanje" u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba s ciljem inicijalne rasprave o pristupu metodologiji istraživanja te prikupljanja informacija o Programu i njegovoj izvedbi, pritom stavljajući fokus na važne elemente

ToR-a. Povrh toga, članice tima za evaluaciju prikupile su raspoložive podatke o izvođenju programa od Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade. Na temelju prikupljenih informacija izrađen je prijedlog metodologije istraživanja i dostavljen Povjerenstvu za izvannastavnu aktivnost "Građanski odgoj i obrazovanje" u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba, te kreirani instrumenti istraživanja – anketni upitnici. Područja koja su zastupljena u anketnim upitnicima definirana u ToR-u te su prikazana zasebno za svaku skupinu ispitanika:

A) nastavnice i nastavnici:

- mišljenje nastavnica i nastavnika o relevantnosti kurikuluma i o njegovoj jasnoći (odgojno-obrazovni ciljevi i očekivanja, teme i sadržaji, učenje i poučavanje te praćenje i vrednovanje)
- procjena informativnosti kurikuluma (je li kurikulum dovoljno informativan za provedbu ili postoji potreba za dodatnim uputama i pojašnjenjima u samom tekstu kurikuluma)
- procjena stupnja normativnosti (otvorenosti) kurikuluma: je li kurikulum pretjerano normativan, premalo normativan (treba li propisati koji su od sadržaja obvezni, a koji opcionalni?) ili je stupanj normativnosti optimalan
- procjena prikladnosti tema i sadržaja dobi učenica i učenika kojima predaju
- procjena redovitosti učeničkog pohađanja aktivnosti
- identifikacija 5 odgojno-obrazovnih očekivanja koja su u njihovom slučaju ostvarena u većoj mjeri od ostalih očekivanja
- procjena kvalitete stručnog usavršavanja: u kojoj mjeri ih je stručno usavršavanje pripremio za kvalitetno provođenje programa?
- procjena korisnosti individualnih konzultacija
- procjena korisnosti sastanaka s Povjerenstvom za uvođenje izvannastavne aktivnosti
- procjena podrške od strane pojedinih aktera (gradskog ureda, povjerenstva, edukatora, ravnatelja)
- zadovoljstvo ostvarenom suradnjom s akterima iz zajednice (npr. civilni sektor, privatni sektor)
- identifikacija najznačajnijih poteškoća i prepreka izvođenju programa
- prijedlozi za unapređenje
- opće zadovoljstvo provedbom programa
- procjena osnaženosti za daljnju provedbu nakon pilot faze
- interes za nastavak sudjelovanja u programu

B) učenice i učenici:

- zadovoljstvo obrađivanim sadržajem/temama
- zadovoljstvo načinom rada
- usporedba s redovitom nastavom/predmetima

- procjena opterećenja
- ispunjenost očekivanja
- osnaženost za djelovanje u zajednici nakon pohađanja ZAGa (procjena samoefikasnosti)
- namjera nastavka pohađanja ZAG-a

C) ravnateljice i ravnatelji:

- doprinos provedbe ZAG-a školskom kurikulumu
- doprinos provedbe ZAG-a školskoj klimi
- namjera nastavka provedbe ZAG-a u njihovoj školi

Druga faza evaluacijskog procesa odvila se tijekom travnja i početka svibnja 2023. godine, a uključivala je provedbu evaluacijskog procesa na tri skupine ispitanika: (I) ravnateljicama i ravnateljima škola u kojima se provodi ZAG, (II) nastavnicama i nastavnicima koji provode ZAG, te (III) učenicama i učenicima koji su sudjelovali u izvannastavnoj aktivnosti ZAG. Krajem ožujka 2023. godine, članice evaluacijskog tima su, uz podršku Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade, najavile istraživanje školama u cilju pripreme i motiviranja sudionika za sudjelovanje u istraživanju.

Treća faza evaluacije odvila se tijekom svibnja 2023. godine, a uključuje analizu prikupljenih podataka evaluacije te izradu izvještaja o rezultatima evaluacije za Povjerenstvo za izvannastavnu aktivnost "Građanski odgoj i obrazovanje" u osnovnim i srednjim školama Grada Zagreba i za Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade.

1.2.3. Metodološki okvir evaluacije

1.2.3.1. Uzorak

U školskoj godini 2022./2023. ZAG se u pilot fazi provodi u 24 osnovnih i 3 srednje škole kojima je osnivač Grad Zagreb. Evaluacija se provodi u odnosu na korisničke skupine i sudionike ZAG-a, stoga populaciju evaluacijskog istraživanja čine sljedeće skupine:

- (I) nastavnice i nastavnici koji provode ZAG (42 nastavnica i nastavnika),
- (II) učenice i učenici koji sudjeluju u nastavi ZAG-a (oko 389 učenica i učenika)
- (III) ravnateljice i ravnatelji škola u kojima se provodi ZAG (27 ravnateljica i ravnatelja).

Evaluacijskim istraživanjem planiralo se zahvaćanje cjelokupne populacije svih triju skupina. Kako bi se osigurao što bolji odaziv ispitanika, odnosno potaknulo članove svih skupina na sudjelovanje u istraživanju, Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade te izvoditeljice istraživanja su najavile

provedbu istraživanja na kraju ožujka 2023. Broj ispitanika prema školi u kojoj su zaposleni/koju pohađaju prikazan je u Tablici 2.

(I) Nastavnice i nastavnici - U evaluacijskom istraživanju sudjelovalo je 7 nastavnika i 24 nastavnice iz 22 osnovne i 3 srednje škole. Raspodjela nastavnica i nastavnika prema školama u kojima su zaposleni nalazi se u Tablici 2. Prosječna duljina radnog iskustva ispitanika na radnom mjestu nastavnika je 15.32 godine (SD=6.75). Ispitanici predaju različite predmete, njih 5 predaju strane jezike (engleski, njemački, francuski i češki jezik), 3 predaju geografiju i zemljopis, 3 predaju povijest, 3 vjeronauk, te po jedan nastavnik predaje hrvatski jezik, matematiku, biologiju, te politiku i gospodarstvo, etiku i sociologiju. Tri ispitanika su stručni suradnici pedagozi. Iako skupina provoditeljica i provoditelja izvannastavne aktivnosti ZAG uključuje ne samo nastavnice i nastavnike, već i stručne suradnike, u nastavku izvještaj koristit će se izraz „*nastavnice i nastavnici*“ pritom misleći na provoditeljice i provoditelje ZAG-a koji su sudjelovali u ovom istraživanju. Procijenjeni odaziv ispitanika je 73.81% s obzirom na to da je 31 od 42 nastavnica i nastavnika provoditelja ZAG-a sudjelovalo u istraživanju.

(II) Učenice i učenici - U evaluacijskom istraživanju sudjelovalo je ukupno 234 učenika osnovnih (N=178) i srednjih škola (N=56) u Gradu Zagrebu, od čega 154 učenica i 80 učenika. U Tablici 1. prikazana je raspodjela učenika prema razredima osnovnih i srednjih škola. Raspodjela učenika prema školi koju pohađaju nalazi se u Tablici 2. Procjenjuje se da je odaziv ispitanika oko 60.15% s obzirom na to da je 234 učenica i učenika od okvirnih 389 koji su pohađali ZAG sudjelovalo u istraživanju.

Tablica 1.

Raspodjela učenika prema razredima OŠ i SŠ

Razred OŠ	f(%)	Razred SŠ	f(%)
Peti	77 (43.3%)	Prvi	23 (41.1%)
Šesti	56 (31.5%)	Drugi	12 (21.4%)
Sedmi	19 (10.7%)	Treći	7 (12.5%)
Osmi	26 (14.6%)	Četvrti	14 (25%)
UKUPNO	178	UKUPNO	56

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

(III) Ravnateljice i ravnatelji - U evaluacijskom istraživanju sudjelovalo je ukupno 25 ravnateljica i ravnatelja osnovnih i srednjih škola u Gradu Zagrebu. Raspodjela ravnateljica i ravnatelja prema školama u kojima su zaposleni nalazi se u Tablici 2. Odaziv ispitanika je 92.59% s obzirom na to da je 25 od 27 ravnateljica i ravnatelja škola u kojima se provodila pilot faza izvannastavne aktivnosti ZAG sudjelovalo u evaluacijskom istraživanju.

Tablica 2.*Broj ispitanika prema školama*

	Škola	Ravnateljice i ravnatelji	Nastavnice i nastavnici	Učenice i učenici
1.	OSNOVNA ŠKOLA IVE ANDRIĆA	1	1	0
2.	OSNOVNA ŠKOLA GUSTAVA KRKLECA	1	1	6
3.	OSNOVNA ŠKOLA MIROSLAVA KRLEŽE	1	1	6
4.	OSNOVNA ŠKOLA JULIJA KLOVIĆA	0	1	0
5.	OSNOVNA ŠKOLA JORDANOVAC	1	1	2
6.	OSNOVNA ŠKOLA RAPSKA	1	1	0
7.	OSNOVNA ŠKOLA VLADIMIRA NAZORA	1	1	5
8.	I. OSNOVNA ŠKOLA DUGAVE	1	1	11
9.	OSNOVNA ŠKOLA IVER	1	1	10
10.	OSNOVNA ŠKOLA JABUKOVAC	1	1	9
11.	OSNOVNA ŠKOLA SILVIJA STRAHIMIRA KRANJČEVIĆA	1	2	23
12.	OSNOVNA ŠKOLA TRNSKO	1	1	0
13.	OSNOVNA ŠKOLA IVANJA REKA	1	1	9
14.	OSNOVNA ŠKOLA ALOJZIJA STEPINCA	1	0	0
15.	OSNOVNA ŠKOLA DRAGUTINA DOMJANIĆA	1	1	3
16.	OSNOVNA ŠKOLA VEĆESLAVA HOLJEVCA	1	1	4
17.	OSNOVNA ŠKOLA ČUČERJE	1	0	0
18.	OSNOVNA ŠKOLA MLADOST	1	1	5
19.	OSNOVNA ŠKOLA BOROVIJE	1	1	12
20.	OSNOVNA ŠKOLA GORNJE VRAPČE	1	3	9
21.	OSNOVNA ŠKOLA RETKOVEC	1	2	1
22.	OSNOVNA ŠKOLA JOSIPA JURJA STROSSMAYERA	1	1	10
23.	OSNOVNA ŠKOLA OTONA IVEKOVIĆA	1	1	16
24.	OSNOVNA ŠKOLA IVANA MEŠTROVIĆA	1	2	20
25.	ZDRAVSTVENO UČILIŠTE	1	2	9
26.	GORNJOGRADSKA GIMNAZIJA	0	1	4
27.	II. GIMNAZIJA	1	1	43
	UKUPNO	25	31	234

1.2.3.2. Instrumentarij

U istraživanju se koristio kvantitativno-kvalitativni pristup, pri čemu se za prikupljanje podataka za sve tri skupine sudionika istraživanja koristio online anketni upitnik.

Za potrebe ovog evaluacijskog istraživanja konstruirana su tri anketna upitnika, za svaku skupinu ispitanika. Svaki anketni upitnik sastoji se od pitanja zatvorenog (s formatima odgovora Likertovog tipa, višestrukim odgovorima te dihotomna pitanja) i otvorenog tipa.

Zbog potrebe da se u kratkom roku dovrši istraživanje te zbog dislociranosti tima za evaluaciju (Rijeka/Zagreb) provedba online istraživanja odabrana je kao optimalno rješenje. U tu svrhu kreirana je online forma anketnih upitnika korištenjem platforme odnosno alata otvorenog koda koji služi za izradu i primjenu online anketnih upitnika - Limesurvey.

1.2.3.3. Postupak istraživanja

Istraživanje sa svim skupinama sudionika provelo se tijekom travnja te početka svibnja 2023. godine. Jedini periodu unutar kojeg je privremeno obustavljeno prikupljanje podataka jest period proljetnih praznika u školama u razdoblju od 6. do 17. travnja 2023.

Zamolba za sudjelovanje u istraživanju te poveznica za online upitnik dostavljena je svim članovima skupina (I) nastavnica i nastavnika provoditelja ZAG-a te (II) ravnateljicama i ravnateljima putem e-maila. U organizaciji provedbe istraživanja na skupini učenica i učenika ključna je bila podrška svake pojedinačne škole te uz pomoć zaposlenika škole online upitnik je diseminiran među učenicama i učenicima polaznicima izvannastavne aktivnosti ZAG. Tijekom perioda provedbe istraživanja, nekoliko je puta poslana požurnica, tj. ponovljena zamolba sudionicima da se odazovu na poziv za sudjelovanje u istraživanju.

2. REZULTATI EVALUACIJE PILOT PROVEDBE PROGRAMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA (ZAG) U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.

2.1. Rezultati – nastavnice i nastavnici

Nastavnici su ispunjavali online upitnik koji se sastojao od 7 cjelina. U prvom dijelu, (I) **Opći podaci**, nastavnici su napisali kojom su se temom bavili u okviru ZAG-a te iz kojih su se razloga odlučili uključiti u ZAG. U drugom dijelu upitnika, (II) **Okvirni kurikulum ZAG-a**, izrazili su svoje mišljenje o kurikulumu ZAG-a, procijenili korisnost smjernica u kurikulumu ZAG-a za rad na izvannastavnoj aktivnosti, te izrazili svoje viđenje potrebe o normativnosti ZAG-a odnosno potrebi da se određeni elementi programa ZAG propišu kao obavezni za sve provoditelje. U trećem dijelu upitnika (III) **Teme i sadržaji**, nastavnici su označili kojim su se temama iz kurikuluma ZAG-a bavili te zašto su odabrali upravo navedene teme i sadržaje. U četvrtom dijelu upitnika, (IV) **Ciljevi i odgojno-obrazovni ishodi**, nastavnici su označili na koje su se ishode iz kurikuluma ZAG-a fokusirali u svome radu. U sljedećem dijelu upitnika, (V) **Metode poučavanja i vrednovanja**, nastavnici su se referirali na učestalost primjene različitih metoda poučavanja i vrednovanja u svom radu na izvannastavnoj aktivnosti ZAG. U predzadnjem dijelu upitnika, (VI) **Stručno usavršavanje i podrška provedbi programa**, nastavnici su se fokusirali na procjenu zadovoljstva dobivenom podrškom u provedbi ZAG-a, kao i edukacijama koje su ih pripremile za implementaciju ZAG-a. U zadnjem dijelu upitnika, (VII) **Poteškoće, prepreke i prijedlozi za poboljšanje provedbe ZAG-a**, nastavnici su se osvrnuli na izazove i prepreke na koje su naišli u provedbi ZAG-a, te ponudili svoj preporuke za njegovo unaprjeđenje.

2.1.1. Opći podaci

Tablica 2.1.1.

Razlog uključivanja u ZAG

U provedbu ZAG-a uključila/o sam se... (N=31)	f (%)
...zbog osobnog interesa za rad u ovoj izvannastavnoj aktivnosti.	27 (87.1%)
...na inicijativu ravnatelja.	8 (25.8%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nastavnicima su ponuđena dva ključna razloga uključivanja u ZAG te su zamoljeni da označe one razloge koji se odnose na njih. Većina nastavnika (njih 27) uključili su se u ZAG zbog osobnog interesa za rad u izvannastavnoj aktivnosti ZAG, dok se njih 8 uključilo na inicijativu ravnatelja (Tablica 2.1.1.).

2.1.2. Okvirni kurikulum ZAG-a

U drugom dijelu upitnika, nastavnice i nastavnici ponudili su svoje opće mišljenje o različitim aspektima kurikuluma izvannastavne aktivnosti ZAG, procijenili korisnost smjernica u kurikulumu ZAG-a za rad na izvannastavnoj aktivnosti, te izrazili svoje viđenje potrebe o normativnosti ZAG-a odnosno potrebi da se određeni elementi programa ZAG propišu kao obavezni za sve provoditelje. Odgovori su bili ponuđeni na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće se ne slažem*, a 5 *u potpunosti se slažem* s tvrdnjom, a za pitanje o procjeni korisnosti smjernica u kurikulumu ZAG odgovor 1 označavao je *uopće nisu bile korisne*, a 5 *u potpunosti su bile korisne*. U nastavku su prikazani odgovori ispitanika u formi frekvencija (f) i postotaka odgovora (%) te aritmetičkih sredina (M) i standardnih devijacija (SD) za sve ponuđene tvrdnje u ovom dijelu upitnika. Prvo su prikazane procjene općeg mišljenja o kurikulumu ZAG-a (Tablica 2.1.2.), zatim procjene korisnosti smjernica u kurikulumu ZAG-u (Tablica 2.1.3.) te nastavničke procjene potrebe za normativnosti ZAG-a (Tablica 2.1.4.)

Tablica 2.1.2.

Opće mišljenje o kurikulumu ZAG-a

Opće mišljenje o kurikulumu ZAG-a (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
Sadržaji navedeni u dokumentu okvirnog kurikuluma ZAG-a jasno su i detaljno prezentirani.	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	14 (45.2%)	13 (41.9%)	4.23	.88
U dokumentu kurikuluma trebalo bi biti više pojašnjenja i uputa za provoditelje.	3 (9.7%)	0 (0%)	4 (12.9%)	14 (45.2%)	10 (32.3%)	3.9	1.17
Dobro sam usvojio/la sadržaje tema koje se obrađuju u okviru programa.	1 (3.2%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	16 (51.6%)	11 (35.5%)	4.13	.92
Dobro sam pripremljen/a za korištenje preporučenih metoda poučavanja.	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	17 (54.8%)	10 (32.3%)	4.13	.85

Dobro sam pripremljen/a za korištenje preporučenih metoda vrednovanja.	2 (6.5%)	1 (3.2%)	9 (29%)	13 (41.9%)	6 (19.4%)	3.65	1.05
Teme i sadržaji iz kurikuluma dobro su prilagođeni dobi učenica/ka koji pohađaju ZAG.	1 (3.2%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	15 (48.4%)	12 (38.7%)	4.16	.93
Učenice/i redovito pohađaju ovu izvannastavnu aktivnost.	3 (9.7%)	3 (9.7%)	5 (16.1%)	13 (41.9%)	7 (22.6%)	3.58	1.23
Učenice/i su dobro prihvatili ovu izvannastavnu aktivnosti.	1 (3.2%)	2 (6.5%)	2 (6.5%)	9 (29%)	17 (54.8%)	4.26	1.06
Program je generalno dobro pripremio i osnažio učenice/ke za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici.	1 (3.2%)	0 (0%)	4 (12.9%)	16 (51.6%)	10 (32.3%)	4.1	.87
Učenici/e ispunjavaju očekivanja koja se ispred njih postavljaju u okviru programa.	1 (3.2%)	5 (16.1%)	2 (6.5%)	12 (38.7%)	11 (35.5%)	3.87	1.18

Napomena: 1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se ne slažem niti se slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Što se tiče nastavničkih procjena elemenata vezanih uz sadržaj programa izvannastavne aktivnosti ZAG (prezentacija sadržaja, upute za provoditelje, usvojenost programa i sl.), može se uočiti da su nastavnici uglavnom zadovoljni sa sadržajem programa (Tablica 2.1.2). Nastavnici smatraju da su sadržaji jasno i detaljno prezentirani, sadržaje koje se obrađuju su dobro usvojili te su dobro pripremljeni za korištenje preporučenih metoda poučavanja. Prostor za poboljšanje može se iščitati iz procjene elementa vezanog uz potrebu za više pojašnjenja i uputa za provoditelje ($M=3.9$; $SD=1.17$) te elementa vezanog uz pripremljenost za korištenje preporučenih metoda vrednovanja ($M=3.65$; $SD=1.05$), a o čemu su sudionici dali dodatna pojašnjenja u otvorenim komentarima. Procjene vezane uz prilagođenost određenih aspekata programa učenicima (primjerice, prilagođenost sadržaja dobi učenika, stupanj prihvaćanja programa od strane učenika, pripremanje učenika za djelovanje u demokratskoj zajednici i sl.), također ukazuju na pozitivne trendove. Nastavnici smatraju da su teme i sadržaji dobro prilagođeni dobi učenika, da su učenici dobro prihvatili ovu izvannastavnu aktivnost i da je program generalno dobro pripremio i osnažio učenike za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici. Prostora za poboljšanje može se uočiti kod elementa vezanog uz redovitost pohađanja ove izvannastavne aktivnosti ($M=3.58$; $SD=1.23$) i ispunjavanje očekivanja koja se postavljaju pred učenike u okviru programa ($M=3.87$; $SD=1.18$).

Tablica 2.1.3.*Korisnost smjernica u kurikulumu ZAG-a*

Korisnost smjernica u kurikulumu ZAG-a za... (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
...odabir društveno relevantnih problema.	0 (0%)	1 (3.2%)	1 (3.2%)	16 (51.6%)	13 (41.9%)	4.32	.7
...odabir ciljeva i tema koje će se pokriti tijekom rada na problemu.	0 (0%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	17 (54.8%)	11 (35.5%)	4.23	.72
...odabir aktivnosti koje će učenici provoditi u okviru rada na problemu.	0 (0%)	1 (3.2%)	7 (22.6%)	15 (48.4%)	8 (25.8%)	3.97	.8
...odabir aktera iz društvenog okruženja.	0 (0%)	3 (9.7%)	9 (29%)	12 (38.7%)	7 (22.6%)	3.74	.93
...odabir i primjenu nastavnih metoda.	0 (0%)	1 (3.2%)	5 (16.1%)	18 (58.1%)	7 (22.6%)	4	.73
...odabir i primjenu metode vrednovanja.	1 (3.2%)	2 (6.5%)	5 (16.1%)	18 (58.1%)	5 (16.1%)	3.77	.92

Napomena: 1 – uopće nisu bile korisne, 2 – uglavnom nisu bile korisne, 3 – niti nisu niti jesu bile korisne, 4 – uglavnom su bile korisne, 5 – u potpunosti su bile korisne, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nastavnici su ispitani u kojoj mjeri su smjernice u kurikulumu ZAG-a korisne za određene aspekte provedbe programa (Tablica 2.1.3). Smjernice su uglavnom ili u potpunosti korisne za odabir društveno relevantnih problema, odabir ciljeva i tema koje će se pokriti tijekom rada na problemu te odabir i primjenu nastavnih metoda. Prostor za poboljšanje može se uočiti u procjeni korisnosti za odabir aktera iz vanjskog okruženja (M=3.74; SD=0.93), odabira aktivnosti koje će učenici provoditi u okviru rada na problemu (M=3.97; SD=0.8) i odabira i primjenu metode vrednovanja (M=3.77; SD=0.92). Svoje potrebe su dodatni pojasnili u otvorenim komentarima, koji će biti prikazani u sekciji vezanoj uz prijedloge za unaprjeđenje programa.

Tablica 2.1.4.*Normativnost kurikuluma ZAG-a*

Koja bi Vam opcija vezana uz odabir sadržaja i tema bolje odgovarala u nastavku programa ZAG?	f (%)
OPCIJA 1. Više bi mi odgovaralo da i dalje mogu samostalno odabrati ponuđene teme/sadržaje iz kurikuluma	25 (80.6%)
OPCIJA 2. Više bi mi odgovaralo da su određeni sadržaji i teme unaprijed propisani kao obavezni	6 (19.4%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nastavnici su pitani koja opcija vezana uz odabir sadržaja i tema bi im više odgovarala u nastavku programa ZAG. Većini nastavnika (njih 25, tj. 80,6%) više bi odgovaralo da i dalje mogu samostalno odabrati ponuđene teme/sadržaje iz kurikuluma.

2.1.3. Teme i sadržaji

U trećem dijelu upitnika, nastavnici su zamoljeni da od popisanih 29 sadržaja koji su se mogli obrađivati u okviru 5 ključnih tema u izvannastavnoj aktivnosti ZAG označe one na koje su se fokusirali tijekom provedbe programa. Nastavnici su mogli označiti više odgovora, tj. više sadržaja na koja su se fokusirali u sklopu 5 ključnih tema. U Tablicama (od 2.1.5 do 2.1.9) prikazan je broj i postotak nastavnika koji su se fokusirali na određeni sadržaj.

Uz Temu 1 (Ljudska prava i slobode) najviše nastavnika odabralo je sadržaj Prava djece (njih 24, odnosno 77.4%), dok ih je najmanje obradilo sadržaj Nacionalni i međunarodni mehanizmi zaštite ljudskih prava (njih 6, odnosno 19.4%) (Tablica 2.1.5.).

Uz Temu 2 (Odlučivanje i važnost djelovanja u demokraciji) najviše nastavnika obradilo je sadržaj Temeljna načela i oblici demokracije (njih 23, tj. 74.2%), dok je najmanje njih odabralo Preduvjeti za jednakost participacije i djelovanje za promjenu (njih 7, odnosno 22.6%) (Tablica 2.1.6).

Uz Temu 3 (Javno dobro, društvene karakteristike i akteri u zajednici) može se da je najviše nastavnika (njih 12, tj. 38.7%) odabralo Privatna dobra, javni interes i javna dobra, zajednička dobra, a najmanje (njih 6, tj. 19.4%) Društvene karakteristike zajednica poput vrijednosti, povjerenja, razine siromaštva (Tablica 2.1.7.).

Uz Temu 4 (Zajednice različitih) najčešće je obrađen sadržaj Problem netrpeljivosti prema različitim identitetima (njih 16, tj. 51.6% nastavnika), a najmanje Supkulture mladih koji je obradio tek 1 nastavnik (Tablica 2.1.8.).

Uz Temu 5 (Zajednice u kontekstu održivosti) najčešće je obrađen sadržaj Razlika između želja i potreba i uloga reklama u stvaranju potreba (obradilo ga je 15, tj. 48.4% nastavnika), a najmanje zastupljen sadržaj je bio Prakse za (samo)održivost (obradilo ga je 9, tj. 29% nastavnika) (Tablica 2.1.9.).

Tablica 2.1.5.

Sadržaji Teme 1.

Tema 1. Ljudska prava i slobode kao vrijednosti u zajednici prava, pravo na adekvatan životni standard, pravo na zdravlje i socijalnu zaštitu, pravo na obrazovanje, pravo na čist okoliš, radnička prava, kolektivna prava.	f (%)
Prava djece.	24 (77.4%)

Manjine u zajednici.	11 (35.5%)
Ranjive skupine u zajednici.	22 (71%)
Prepreke ostvarivanju ljudskih prava i primjeri kršenja ljudskih prava.	19 (61.3%)
Nacionalni i međunarodni mehanizmi zaštite ljudskih prava.	6 (19.4%)
Branitelji ljudskih prava.	11 (35.5%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.6.

Sadržaji Teme 2.

Tema 2. Odlučivanje i važnost djelovanja u demokraciji	f (%)
Temeljna načela i oblici demokracije.	23 (74.2%)
Institucije lokalne i nacionalne vlasti te međunarodne političke institucije i njihove ovlasti.	16 (51.6%)
Glas mladih: vijeća učenika, savjeti, udruge.	18 (58.1%)
Preduvjeti za jednakost participacije i djelovanje za promjenu.	7 (22.6%)
Uloga organizacija civilnog društva u demokracijama.	12 (38.7%)
Mediji u demokraciji.	17 (54.8%)
Djelovanje na društvenim mrežama (participacija i manipulacija).	14 (45.2%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.7.

Sadržaji Teme 3.

Tema 3. Javno dobro, društvene karakteristike i akteri u zajednici	f (%)
Privatna dobra, javni interes i javna dobra, zajednička dobra.	12 (38.7%)
Dostupnost javnih dobara i prepreke njihovu ostvarivanju.	8 (25.8%)
Raspodjela ekonomskih dobara, siromaštvo i politike redistribucije za društvenu pravednost.	11 (35.5%)
Identificiranje aktera koji djeluju u zajednici i istraživanje njihove uloge u zajednici.	11 (35.5%)
Društvene karakteristike zajednica poput vrijednosti, povjerenja, razine siromaštva.	6 (19.4%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.8.

Sadržaji Teme 4.

Tema 4. Zajednice različitih	f (%)
Društvene odrednice identiteta i njihova isprepletenost.	9 (29%)
Problem netrpeljivosti prema različitim identitetima: predrasude, stereotipi, individualna i strukturna diskriminacija, govor mržnje.	16 (51.6%)
Supkulture mladih.	1 (3.2%)
Problem vršnjačkog nasilja.	11 (35.5%)
Različiti oblici migracija.	8 (25.8%)
Vrijednost tolerancije, pluralizma i primjeri solidarnosti u zajednici	15 (48.4%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.9.

Sadržaji Teme 5.

Tema 5. Zajednice u kontekstu održivosti	f (%)
Razlika između želja i potreba i uloga reklama u stvaranju potreba. Životni stilovi i potrošačko društvo.	15 (48.4%)
Proizvodnja, distribucija i potrošnja materijalnih dobara u kontekstu planetarnih granica. Profit temeljen na fosilnim gorivima, globalni lanac nabave, otpad i njihov utjecaj na klimatske promjene i smanjenje bioraznolikosti.	10 (32.3%)
Klimatska pravednost: nejednaka odgovornost za i ranjivost na posljedice klimatskih promjena.	12 (38.7%)
Identificiranje različitih društvenih pokreta za održivost i djelovanje s ciljem doprinosa ekološkoj održivosti.	11 (35.5%)
Prakse za (samo)održivost: proizvodnja i razmjena vlastite hrane, energija iz vlastitog izvora, održiva gradnja, javne politike za održive zajednice.	9 (29%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nastavnici su potom pitani da procjene u kojoj mjeri su pojedini razlozi utjecali na odabir ponuđenih sadržaja (Tablica 2.1.10). U najmanjoj mjeri je utjecala preporuka provoditelja edukacije ($M=2.45$; $SD=1.18$), dok je u najvećoj mjeri utjecalo to što su sadržaje izabrali učenici ($M=4.55$; $SD=0.72$).

Tablica 2.1.10.

Razlozi odabira tema i sadržaja

Odabrala/o sam određene sadržaje... (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
...jer ih procjenjujem važnijima za realizaciju ciljeva ZAG-a.	2 (6.5%)	1 (3.2%)	4 (12.9%)	14 (45.2%)	10 (32.3%)	3.94	1.09
...jer ih procjenjujem važnima za rješavanje odabranog problema.	1 (3.2%)	1 (3.2%)	3 (9.7%)	15 (48.4%)	11 (35.5%)	4.1	.94
...jer imam veći afinitet prema tim sadržajima.	4 (12.9%)	1 (3.2%)	10 (32.3%)	13 (41.9%)	3 (9.7%)	3.32	1.14
...jer o njima imam više stečenog znanja odnosno bolje sam informiran/a.	4 (12.9%)	3 (9.7%)	9 (29%)	12 (38.7%)	3 (9.7%)	3.23	1.18
...jer mi ih je preporučio/la provoditelj/ica edukacije.	11 (35.5%)	1 (3.2%)	13 (41.9%)	6 (19.4%)	0 (0%)	2.45	1.18
...jer su ih odabrali učenici.	0 (0%)	1 (3.2%)	1 (3.2%)	9 (29%)	20 (64.5%)	4.55	.72

Napomena: 1 – uopće nije utjecao na moj izbor, 2 – uglavnom nije utjecao na moj izbor, 3 – niti nije niti je utjecao na moj izbor, 4 – uglavnom je utjecao na moj izbor, 5 – u potpunosti je utjecao na moj izbor, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Kako bi se stekao dodatni uvid u način odabira i obrade sadržaja i tema, nastavnici su upitani da upišu temu/problem na kojem su radili te ukratko opišu koje aktivnosti su pritom provodili (primjerice, da opišu aktivnosti učenika tijekom rada na temi/problemu, ustanove koje su posjetili i

sl.). Iz odgovora nastavnika može se uočiti da se u svim školama provedbi programa nije pristupilo na isti način, no također treba naglasiti da svi nastavnici nisu ponudili jednako iscrpne odgovore. U nekim školama može se uočiti više odabranih tema/problema, veliki broj povezanih aktivnosti učenika koji su doprinijeli obradi tema, visoku razinu aktivnosti i angažmana učenika u realizaciji aktivnosti, veći broj posjeta različitim akterima u vanjskom okruženju koji su rezultirali zajedničkim djelovanjem i vidljivim rezultatima. S druge strane, u nekim školama se uočava manje obrađenih tema/problema, više aktivnosti koje se odvijaju u učionicama ili školskom okruženju (školskom dvorištu, igralištu), manje posjeta akterima u vanjskom okruženju, posjete koje nužno ne rezultiraju aktivnijim angažmanom učenika ili zajedničkim djelovanjem (primjerice, vanjski akter održi predavanje za učenike) i koje nužno ne završavaju određenim rezultatom ili postignućem. Za ilustraciju se navodi iscrpniji prikaz dvaju nastavnika koji mogu poslužiti kao primjer dobre prakse:

„Učenici ZAGovci su najprije proučavali u prostorijama naše škole vrste školskog otpada koji škola zbrinjava - papir, karton, plastiku, plastične čepove, baterije, tekstil i kuhinjski otpad. Na slijedećim satovima ZAG aktivnosti, ZAGovci su proučavali postojeće spremnike za otpad u školi - čemu koji služi i gdje se točno nalaze u školskoj zgradi te tko, kada i KAMO odvozi nastali otpad iz škole. Slijedeći korak i predmet proučavanja u nekoliko školskih sati su bili konkretni fizički načini razvrstavanja i pravilnog zbrinjavanja otpada u školi- učenici ZAGovci su sudjelovali u direktnom procesu razvrstavanja i odvajanja školskog otpada - papira i kartona te plastike i plastičnih čepova. Učenici su proveli i intervju sa školskim kuharima pod nazivom Školska kuhinja - Što s otpadom? te su saznali i na koji način se zbrinjava i kuhinjski otpad koji nastaje u našoj školi. Usporedo s gore navedenim aktivnostima poduzeli smo i prvi posjet odlagalištu otpada Jakuševac... (vanučionička nastava) te smo proveli i kratko istraživanje u grupama - Što i kako se odlaže na odlagalištu Jakuševac? Posjetili smo u sklopu terenske nastave 5. razreda naše škole Socijalnu Zadrugu Humana Nova Čakovec koja potiče zapošljavanje marginaliziranih društvenih skupina kroz proizvodnju i prodaju kvalitetnih i inovativnih tekstilnih proizvoda od ekoloških i recikliranih materijala za domaće i inozemna tržišta. Učenici su razgledali pogon Humane Nove te sudjelovali u radionici šivanja i izrade ukrasa od tekstila.“

„Drugi problem na kojem smo radili i na kojem trenutno još radimo jest uključivanje učenika iz Posebnoga razrednog odjela u zajednicu. U našoj je školi Poseban razredni odjel u kojem su učenici s teškoćama u razvoju. Ima ih devet, a s njima rade dvije edukacijske rehabilitatorice. U ostale razrede dolaze na djelomičnu integraciju (na odgojne predmete). Bili smo u posjetu Pravobraniteljici za osobe s invaliditetom, istraživali Konvenciju o pravima osoba s invaliditetom, u suradnji sa školskom edukacijskom rehabilitatoricom iz Posebnog razrednog odjela dogovorili susrete s profesoricom e Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta i susrete s učenicima i roditeljima iz PSP-a. U suradnji s drugom skupinom ZAG-ovaca u našoj školi pozvali smo u goste djelatnike socijalne zadruge Humana Nova te

ih posjetili u Čakovcu gdje smo vidjeli pozitivan primjer zapošljavanja osoba s invaliditetom. Planiramo odlazak u Tiflološki muzej i zajedničku radionicu s učenicima iz PSP-a u Malom zmaj (društvo za poboljšanje kvalitete života siromašne i nezbrinute djece koje djeluje u našem kvartu)“.

2.1.4. Ciljevi i odgojno-obrazovni ishodi

U četvrtom dijelu upitnika nastavnici su zamoljeni da od popisanih 13 odgojno-obrazovnih ishoda koji su navedeni u okviru 5 ključnih ciljeva u izvannastavnoj aktivnosti ZAG označe one na koje su se fokusirali tijekom provedbe programa. U Tablicama (od 2.1.11 do 2.1.15) prikazan je broj i postotak nastavnika koji su se fokusirali na realizaciju određenih ishoda.

Uz Cilj 1 (Ojačati interes za zbivanja u zajednici) više nastavnika se fokusiralo na ishod Učenica prepoznaje i istražuje pojave i probleme u zajednici (njih 17, tj. 54.8%) (Tablica 2.1.11.).

Uz Cilj 2 (Razviti pozitivne stavove o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice) najviše nastavnika se fokusiralo na ishod Učenica sudjeluje i potiče druge da sudjeluju u aktivnostima koje doprinose pozitivnim promjenama u zajednici (njih 13, tj. 41.9%), a najmanje na ishod Učenica potiče raspravu i razmjenu mišljenja o problemima u zajednici i načinima njihova rješavanja (njih 6, tj. 19.4%) (Tablica 2.1.12.).

Uz Cilj 3 (Osvijestiti važnost temeljnih demokratskih vrijednosti) najviše nastavnika se fokusiralo na ishod Učenica razumije vrijednosti mira i nenasilja, ljudskih prava i sloboda, jednakosti, tolerancije i solidarnosti kao temeljnih demokratskih vrijednosti (njih 12, tj. 38.7%), a najmanje na ishod Učenica samostalno osmišljava i provodi aktivnosti koje su usmjerene na rješavanje problema (njih 6 odnosno 19.4%) (Tablica 2.1.13.).

Uz Cilj 4 (Razviti kritičko razumijevanje društvenih, ekonomskih i političkih procesa) više nastavnika se fokusiralo na ishod Učenica poznaje i razumije oblike i procedure demokratskog odlučivanja u zajednici i može pronaći primjeren oblik sudjelovanja u odlučivanju u konkretnoj situaciji (njih 18, tj. 58%) (Tablica 2.1.14.).

Uz Cilj 5 (Razviti vještine i stavove potrebne za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici) najviše nastavnika se fokusiralo na ishod Učenica jasno artikulira i iznosi svoje ideje i stavove, primjereno ih obrazlaže i argumentirano raspravlja uvažavajući druge sudionike rasprave (njih 16 odnosno 51.6%), a najmanje na ishod Učenica primjenjuje vještine aktivnog slušanja, i govorenja, i suradnje te nenasilnog rješavanja sukoba (njih 3, tj. 9.7%) (Tablica 2.1.15.).

U tablicama su plavom bojom istaknuti odgojno-obrazovni ishodi na čiju realizaciju se fokusirao najveći broj nastavnika. Iz rezultata se može uočiti da su se nastavnici manje fokusirali na one ishode koji podrazumijevaju aktivno djelovanje učenika u zajednici, dok su više usmjereni na one ishode koji podrazumijevaju razumijevanje, promatranje, uočavanje, raspravu. Imajući na umu da je fokus na određene ishode rezultat iskazanog interesa učenika za određene teme, valja razmotriti treba li i na koji način nastavnike dodatno motivirati i osnažiti za realizaciju ishoda više razine promišljanja ili aktivnog djelovanja. Također valja razmotriti mogu li se ishodi koji su formulirani kao „Učenica razumije...” dodatno precizirati kako bi provoditeljima bilo jasnije kako se u praksi manifestira njihova realizacija. Pored toga, potrebno je razmotriti na koji način pružiti dodatne smjernice nastavnicima prilikom odabira aktivnosti učenika pri obradi odabrane teme, a koje mogu doprinijeti realizaciji više razine odgojno-obrazovnih ishoda. Zaključno, potrebno je razmotriti relevantnost svih ishoda na čiju realizaciju se fokusiralo najmanje nastavnika (ispod 10%).

Tablica 2.1.11.

Odgojno – obrazovni ishodi Cilja 1.

Cilj 1. Ojačati interes za zbivanja u zajednici (N=31)	f (%)
1. Učenica prepoznaje i istražuje pojave i probleme u zajednici uočavajući njihovu važnost, njihove uzroke i posljedice te njihov utjecaj na život članova zajednice.	17 (54.8%)
2. Učenica kritički procjenjuje u kojim aktivnostima u zajednici želi sudjelovati i na koji način.	5 (16.1%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.12.

Odgojno – obrazovni ishodi Cilja 2.

Cilj 2. Razviti pozitivne stavove o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice (N=31)	f (%)
1. Učenica razumije sebe kao dio zajednice i prepoznaje potrebu za suradnjom i sudjelovanjem u rješavanju problema u zajednici.	12 (38.7%)
2. Učenica potiče raspravu i razmjenu mišljenja o problemima u zajednici i načinima njihova rješavanja.	6 (19.4%)
3. Učenica sudjeluje i potiče druge da sudjeluju u aktivnostima koje doprinose pozitivnim promjenama u zajednici.	13 (41.9%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.13.

Odgojno – obrazovni ishodi Cilja 3.

Cilj 3. Osvijestiti važnost temeljnih demokratskih vrijednosti te potaknuti djelovanje u skladu s njima (N=31)	f (%)
1. Učenica razumije vrijednosti mira i nenasilja, ljudskih prava i sloboda, jednakosti, tolerancije i solidarnosti kao temeljnih demokratskih vrijednosti.	12 (38.7%)

2. Učenica razumije kakav učinak na zajednicu ima djelovanje pojedinaca, organizacija i institucija koje je u skladu ili u proturječju s temeljnim demokratskim vrijednostima.	11 (35.5%)
3. Učenica samostalno osmišljava i provodi aktivnosti koje su usmjerene na rješavanje problema u skladu s demokratskim vrijednostima zajednice.	6 (19.4%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.14.

Odgojno – obrazovni ishodi Cilja 4.

Cilj 4. Razviti kritičko razumijevanje društvenih, ekonomskih i političkih procesa te oblika uključenosti u donošenje odluka u zajednici (N=31)	f (%)
1. Učenica istražuje i analizira društvene, ekonomske i političke procese u zajednici iz perspektive temeljnih demokratskih vrijednosti.	10 (32.3%)
2. Učenica poznaje i razumije oblike i procedure demokratskog odlučivanja u zajednici i može pronaći primjeren oblik sudjelovanja u odlučivanju u konkretnoj situaciji.	18 (58.1%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Tablica 2.1.15.

Odgojno – obrazovni ishodi Cilja 5.

Cilj 5. Razviti vještine i stavove potrebne za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici (N=31)	f (%)
1. Učenica osmišljava aktivnosti koje su potaknute solidarnošću i empatijom i sudjeluje u volonterskim akcijama.	11 (35.5%)
2. Učenica primjenjuje vještine aktivnog slušanja, i govorenja, i suradnje te nenasilnog rješavanja sukoba.	3 (9.7%)
3. Učenica jasno artikulira i iznosi svoje ideje i stavove, primjereno ih obrazlaže i argumentirano raspravlja uvažavajući druge sudionike rasprave.	16 (51.6%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

2.1.5. Metode poučavanja i vrednovanja

U petom dijelu upitnika nastavnici su procjenjivali učestalost primjene različitih metoda učenja i poučavanja te koje su metode vrednovanja koristili u svom radu na izvannastavnoj aktivnosti ZAG. Odgovori su bili ponuđeni na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće nisam koristio/la* određenu metodu poučavanja, a 5 *u potpunosti sam koristio/la* određenu metodu poučavanja. U nastavku su prikazani odgovori ispitanika u formi frekvencija (f) i postotaka odgovora (%) te aritmetičkih sredina (M) i standardnih devijacija (SD) za ponuđene tvrdnje u ovom dijelu upitnika. Prvo su prikazane

procjene učestalosti primjene metoda učenja i poučavanja (Tablica 2.1.16.), zatim procjene primjene različitih metoda vrednovanja u radu ZAG-a (Tablica 2.1.17.).

Tablica 2.1.16.

Učestalost primjene metoda učenja i poučavanja

Metode učenja i poučavanja (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
Metode temeljene na suradnji (primjerice, oluja ideja, debata, mentalne mape...)	1 (3.2%)	1 (3.2%)	6 (19.4%)	7 (22.6%)	16 (51.6%)	4.16	1.07
Istraživačke metode (primjerice, anketa, intervju, opažanje...)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	3 (9.7%)	14 (45.2%)	11 (35.5%)	4.03	1.02
Metode simulacije i igranja uloga (primjerice, igranje uloga, vrući stolac...)	3 (9.7%)	12 (38.7%)	4 (12.9%)	9 (29%)	3 (9.7%)	2.9	1.22
Akcijske metode (primjerice, metoda društvenih mreža, volonterski rad...)	3 (9.7%)	7 (22.6%)	5 (16.1%)	9 (29%)	7 (22.6%)	3.32	1.33

Napomena: 1 – uopće nisam koristio/la, 2 – uglavnom nisam koristio/la, 3 – osrednje sam koristio/la, 4 – uglavnom sam koristio/la, 5 – u potpunosti sam koristio/la, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nastavnici su procijenili u kojoj su mjeri koristili određene skupine metoda učenja i poučavanja koje su im bile predložene u okviru okvirnog kurikulumu i za koje su osposobljeni u okviru stručnih edukacija (Tablica 2.1.16). Najviše su koristili *Metode temeljene na suradnji* (M=4.16; SD 1.07), dok su najmanje koristili *Metode simulacija i igranja uloga* (M=2.9; SD= 1.22).

Osim navedenih opcija, nastavnici su imali priliku samostalno napisati koje su metode učenja i poučavanja koristili, a koje nisu navedene ili koje nisu prepoznali kao opcije. Nastavnici navode da su koristili platforme poput Photovoice-a, Teamsa i ClassDojo-a, terensku nastavu (posjet Jakuševcu i JRS), te vršnjačko poučavanje.

Tablica 2.1.17.

Metode vrednovanja

Metode vrednovanja (N=31)	f (%)
Odabrane rubrike za procjenjivanje	4 (12.9%)
Razgovor s učenicima o različitim aspektima rada	29 (93.5%)
Skale procjene i samoprocjene	11 (35.5%)
Učenički portfelji	1 (3.2%)
Dnevnici rada	4 (12.9%)
Izlazne karticama	4 (12.9%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nastavnici su označili određene skupine metoda vrednovanja koje su koristili tijekom provedbe programa (Tablica 2.1.17). Ispitanicima je ponuđeno više različitih metoda vrednovanja, a njih je zadatak bio da označe sve metode vrednovanja koje su primjenjivali u radu na ZAG-u. Najviše nastavnika je koristilo *Razgovor s učenicima o različitim aspektima rada* (njih 29, tj. 93.5%), dok je najmanje nastavnika koristilo *Učeničke portfelje* (1 ispitanik).

2.1.6. Stručno usavršavanje i podrška provedbi programa

U šestom dijelu upitnika nastavnici su se fokusirali na procjenu zadovoljstva dobivenom podrškom u provedbi ZAG-a, kao i edukacijama koje su ih pripremile za implementaciju ZAG-a. U nastavku su prikazani odgovori ispitanika u formi frekvencija (f) i postotaka odgovora (%) te aritmetičkih sredina (M) i standardnih devijacija (SD) za ponuđene tvrdnje u ovom dijelu upitnika.

Nastavnici su procijenili u kojoj su ih mjeri edukacije s ciljem stručnog usavršavanja pripremile za određene aspekte pripreme programa (Tablica 2.1.18). Ispitanici su odgovarali na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće me nisu pripremile*, a 5 označava *u potpunosti su me pripremile*. Većina procjena ukazuje da su ih edukacije uglavnom ili u potpunosti pripremile za provedbu programa: odabir prikladnog problema za učenje, razumijevanje i primjenu sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja, odabir i obradu tema iz programa, odabir i primjenu metoda poučavanja. Prostora za poboljšanje uočava se u rezultatu procjenu vezane uz odabir i primjenu metoda vrednovanja (M=3.65; SD=0.88) te odabir i koordiniranje aktivnosti učenika (M=3.87; SD=0.81) (Tablica 2.1.18.).

Tablica 2.1.18.

Priprema kroz pohađanje stručnih edukacija

Završene edukacije pripremile su me za... (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
...razumijevanje i primjenu sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja.	1 (3.2%)	0 (0%)	4 (12.9%)	15 (48.4%)	11 (35.5%)	4.13	.89
...odabir prikladnog problema za učenje.	0 (0%)	1 (3.2%)	3 (9.7%)	17 (54.8%)	10 (32.3%)	4.16	.74
...realizaciju ciljeva i ishoda programa.	0 (0%)	4 (12.9%)	3 (9.7%)	16 (51.6%)	8 (25.8%)	3.9	.94
...odabir i obradu tema iz programa.	0 (0%)	2 (6.5%)	3 (9.7%)	15 (48.4%)	11 (35.5%)	4.13	.85

...odabir i koordiniranje aktivnosti učenika.	0 (0%)	2 (6.5%)	6 (19.4%)	17 (54.8%)	6 (19.4%)	3.87	.81
...odabir i primjenu primjerenih metoda poučavanja.	0 (0%)	1 (3.2%)	7 (22.6%)	12 (38.7%)	11 (35.5%)	4.06	.85
...odabir i primjenu primjerenih metoda vrednovanja.	0 (0%)	4 (12.9%)	7 (22.6%)	16 (51.6%)	4 (12.9%)	3.65	.88

Napomena: 1 – uopće me nisu pripremile, 2 – uglavnom me nisu pripremile, 3 – niti me nisu, niti me jesu pripremile, 4 – uglavnom su me pripremile, 5 – u potpunosti su me pripremile, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nastavnici su zamoljeni da navedu što bi nakon stečenog iskustva u provedbi programa promijenili u načinu i sadržaju edukacije, kako bi ih edukacije što bolje pripremile za provedbu ZAG-a.

Nastavnici su uglavnom zadovoljni kvalitetom provedenih edukacija. Iz dijela komentara može se iščitati potreba za prikazom više primjera iz prakse, posebno iz škola koje dulje vremena sudjeluju u provedbi građanskog odgoja i obrazovanja. Također se traži više konkretnih nastavnih materijala i prijedloga za rad na obradi konkretnih tema. U komentarima se nastavnici referiraju na organizacijske poteškoće za provedbu programa, što nije direktno vezano uz stručne edukacije. Također se referiraju na strukturu programa ZAG, posebno na slobodu koja je ostavljena nastavnicima u osmišljavanju aktivnosti, što dodatno ukazuje na potrebu nastavnika da dobiju više konkretnih uputa. Navedeni komentari daju za naslutiti da nastavnici nisu spremni za samostalno osmišljavanje nastavnih situacija bez konkretnih primjera ili uputa (Tablica 2.1.19.).

Tablica 2.1.19.

Dodatni komentari nastavnika o stručnim edukacijama

TEME	ISKAZI KOJI POTKRIJEPLJUJU TEMU
Sudionici iskazuju zadovoljstvo edukacijom i pohvaljuju je	„Edukacija je u potpunosti ispunila moja očekivanja te ne bih ništa u njoj mijenjala ni nakon stečenog iskustva u provedbi“ „To su bile jedine edukacije u kojima ne bih apsolutno ništa mijenjala“
Sudionici traže više primjera iz prakse	„...već bi bilo dobro razmijeniti iskustva sa školama/ gradovima koje već duže vrijeme provode program i učiti na primjerima. Osobno sam otišla na nekoliko ŽSV-a Građanskog odgoja i čula interesantne programe/ aktivnosti. Isto tako sam se u mojoj školi povezala s učiteljicom razredne nastave koja već godinama ima Male građane i za sljedeću godinu smo dogovorile suradnju. A plan nam je naći školu u Rijeci koja bi nas primila na jedan studijski dan i pokazala nam kako oni provode svoju nastavu. To bi na nam bio završni izlet naše izvannastavne

	<p>aktivnosti i za to bismo dijelom koristili novac dodijeljen od strane gradskog ureda.“</p> <p>„Meni osobno bi bilo zanimljivo vidjeti tj. prisustvovati nekom uspjelom satu građanskog odgoja. Vidjeti snimku ili detaljnu pripremu jednog sata ili blok-sata iz građanskog odgoja.“</p> <p>„Dana je prevelika sloboda o izvođenju po broju sati, temama i slično što prema širim masama ostavlja dojam nestrukturiranog programa ZAG“.</p>
Sudionici se referiraju na organizacijske poteškoće u provedbi	<p>„Još nisam potpuno sigurna bi li mijenjala način rada i sadržaje, no istaknula bih poteškoće s kojima sam se susrela: mješovita dobna skupina, poteškoća pronalaženja termina zbog različitih rasporeda učenika od 5.do 8.razreda i mog vlastitog, naravno. A iz ove druge proizlazi poteškoća s neredovitošću dolazaka učenika koji imaju izuzetno velik broj sati nastave u školi i dosta (neki zaista i previše) izvanškolski aktivnosti.“</p>

Tablica 2.1.20.

Korisnost različitih izvora podrške

Izvori podrške (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
Stručno usavršavanje	0 (0%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	9 (29%)	19 (61.3%)	4.48	.77
Individualne konzultacije	0 (0%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	8 (25.8%)	20 (64.5%)	4.52	.77
Sastanci s povjerenstvom	0 (0%)	1 (3.2%)	10 (32.3%)	9 (29%)	11 (35.5%)	3.97	.91
Podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade	0 (0%)	4 (12.9%)	9 (29%)	9 (29%)	9 (29%)	3.74	1.03
Podrška ravnatelja škola	1 (3.2%)	1 (3.2%)	7 (22.6%)	6 (19.4%)	16 (51.6%)	4.13	1.09
Podrška provoditelja iz drugih škola	1 (3.2%)	4 (12.9%)	5 (16.1%)	15 (48.4%)	6 (19.4%)	3.68	1.05

Napomena: 1 – uopće nisu bili korisni, 2 – uglavnom nisu bili korisni, 3 – niti nisu, niti jesu bili korisni, 4 – uglavnom su bili korisni, 5 – u potpunosti su bili korisni, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nastavnici su procijenili u kojoj mjeri su im bili korisni određeni oblici podrške koji su im bili na raspolaganju prije ili tijekom provedbe programa (Tablica 2.1.20.). Ispitanici su dali odgovore na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće nisu bili korisni*, a 5 označava *u potpunosti su bili korisni*.

Najviše procjene korisnosti iskazali su uz podršku dobivenu kroz individualne konzultacije, stručno usavršavanje i podršku ravnatelja škola. Nešto niže procjene uočene su kod procjene podrške

provoditelja iz drugih škola (M=3.68; SD=1.05) i Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade (M=3.74; SD=1.03).

Nastavnici su upitani da navedu što bi nakon stečenog iskustva u provedbi programa sugerirali navedenim dionicima (izvorima podrške) s ciljem unaprjeđenja provedbe programa. U Tablici 2.1.21. su prikazane ključne teme i iskazi koji ih potkrjepljuju.

Najviše sugestija nastavnici su uputili Uredu Grada i Povjerenstvu. Od Grada nastavnici traže više podrške u organizaciji posjeta vanjskim institucijama, pomoć u savladavanju organizacijskih poteškoća te jačanje mreže podrške. Također sugeriraju da se program ZAG treba transformirati u izborni predmet te ukazuju na njegovu važnost.

Od Povjerenstva nastavnici traže više sastanaka i individualnih konzultacija te predlažu neke intervencije u strukturiranje programa. Neki nastavnici se zalažu za određivanje obaveznog/zajedničkog dijela programa, izdvajanje važnijih tema, dok se istovremeno zalažu za fleksibilnost programa.

Tablica 2.1.21.

Sugestije dionicima s ciljem unaprjeđenja provedbe programa

TEME	ISKAZI KOJI IH POTKRJEPLJUJU
Sugestije Gradu - potreba za dodatnom podrškom u organizaciji posjeta vanjskim institucijama - potreba za podrškom u savladavanju organizacijskih poteškoća - potreba za promjenom statusa programa ZAG - potreba za jačanjem mreže podrške	<p>„Bilo bi od velike koristi ako bi Gradski ured za obrazovanje, sport i mlade mogao pripomoći prilikom organizacije pojedinim institucijama (osobno iskustvo: moj pokušaj da se posjedi odlagalište Jakuševac nije uspio zbog izbjegavanja odgovornih osoba da mi omoguće posjet. Nakon više telefonskih poziva i e-mailova upućenih spomenutoj instituciji morao sam odustati od organiziranog posjeta odlagalištu.“</p> <p>„Gradskom uredu - ZAG treba postati IZBORNI PREDMET VEĆ od slijedeće školske godine - trenutno ima puno više zainteresiranog nastavnog osoblja različitog spektra za provođenje programa građanskog odgoja nego školske godine 2021./2022. kada je program najavljen kao neplaćena izvannastavna aktivnost“</p> <p>„Raspored sati izaziva velike poteškoće u organizaciji, posebno u heterogenim skupinama od petog do osmog razreda. Zbog rasporeda sati učenici često izostaju, u isto vrijeme održavaju se dopunska i dodatna nastava ili izvannastavne aktivnosti iz više predmeta. S obzirom da nema ocjena, učenici sudjeluju u</p>

	<p><i>mjeri koja njima odgovara, trebalo bi osmisliti način da ih se obveže na redovite dolaske kada se upišu.“</i></p>
<p>Sugestije Povjerenstvu</p> <ul style="list-style-type: none"> - potreba za više konzultacija sastanaka - potreba za definiranjem obaveznog dijela programa (odrediti obavezne teme, važne teme) - potreba za održavanjem fleksibilnosti programa 	<p><i>„Bolja priprema oko planiranja ZAG i izrada obaveznog dijela koji treba biti unificiran na sve škole sudionike.“</i></p> <p><i>„Jasnije definirati teme koje smatram da bi svi učenici trebali proći. Naime, pokazalo da im nedostaje osnovnih znanja i općenitog poznavanja pojmova vezanih uz teme ZAG-a te je bilo potrebno napraviti dobru uvodnu bazu da bismo mogli nastaviti s proučavanjem tema.“</i></p> <p><i>„Možda bi trebalo više prostora ostaviti "iznenadnim" prilikama za uključivanjem u razne projekte, npr. ako se na početku godine nastavnica odluči baviti demokracijom u razredu da to ne bude jedini fokus, nego da se uključi i u aktivnosti koje odgovaraju trenutnim zbivanjima u zajednici. Staviti naglasak na veću fleksibilnost Zaga.“</i></p> <p><i>„Mislim recimo da je npr. tema korupcije i nepotizma i vršnjačkog nasilja puno akutnija i bitnija tema od npr. ekologije i s kojom se učenici mogu upoznati i preko ostalih predmeta u sklopu međupredmetnih tema.“</i></p> <p><i>„Nadalje, treba se jasno istaknuti da ZAG nije alternativa vjeronauku. Djelomično imamo negativnu selekciju đaka prilikom odabira ove aktivnosti. Oni koji nigdje drugdje ne sudjeluju odlučili su se za ZAG. To nije problem i mnogi od njih pokazali su znanja i vještine kojih ni sami nisu bili svjesni ali malo njih sudjeluje iz osobnog interesa za temu.“</i></p> <p><i>„Predlažem izradu cjelovitog izvedbenog plana i programa s hodogramom i konkretno opisanim aktivnostima i etapama sata od rujna do lipnja. Ne mislim da bi takav dokument smio ili trebao na ikakav način obavezivati provoditelje aktivnosti, već smatram da bi ga trebalo uvesti kao podršku ili "plan b" za trenutke kada ponestaje inspiracije, vremena ili nekih drugih resursa.“</i></p>

Tablica 2.1.22.*Zadovoljstvo suradnjom s različitim akterima*

Različiti akteri (N=31)	0	1	2	3	4	5	M	SD
Vijeće gradske četvrti	24 (77.4%)	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	2 (6.5%)	1 (3.2%)	3.29	1.25
Mjesni odbor	17 (54.8%)	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	3 (9.7%)	7 (22.6%)	4.07	1.21
Jedinica lokalne samouprave (ustanova na razini grada)	20 (64.5%)	2 (6.5%)	1 (3.2%)	3 (9.7%)	4 (12.9%)	1 (3.2%)	3.09	1.3
Predstavnici vlasti na nacionalnoj razini (Hrvatski sabor)	22 (71%)	1 (3.2%)	0 (0%)	2 (6.5%)	4 (12.9%)	2 (6.5%)	3.67	1.23
Tvrtke koje djeluju na području grada ili županije	17 (54.8%)	3 (9.7%)	0 (0%)	2 (6.5%)	4 (12.9%)	5 (16.1%)	3.57	1.56
Organizacije civilnog društva	12 (38.7%)	1 (3.2%)	0 (0%)	2 (6.5%)	3 (9.7%)	13 (41.9%)	4.42	1.07
Ustanove iz područja kulture (kina, kazališta, muzeji, predstavnici medija)	17 (54.8%)	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	6 (19.4%)	4 (12.9%)	3.86	1.1
Ustanove iz područja socijalne skrbi	21 (67.7%)	1 (3.2%)	0 (0%)	3 (9.7%)	2 (6.5%)	4 (12.9%)	3.8	1.32

Napomena: 0 – nisam sklopio/la suradnju s ovim akterom, 1 – uopće nisam zadovoljan/na, 2 – uglavnom nisam zadovoljan/na, 3 – niti nisam, niti jesam zadovoljan/na, 4 – uglavnom sam zadovoljan/na, 5 – u potpunosti sam zadovoljan/na, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Tijekom provedbe, nastavnici su mogli uspostaviti suradnju s različitim akterima iz okruženja te su procijenili u kojoj mjeri su zadovoljni sklopljenom suradnjom s pojedinim akterima (Tablica 2.1.22.). Ispitanici su odgovarali na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće nisam zadovoljan/na*, a 5 označava *u potpunosti sam zadovoljan/na*. Ako s navedenim akterom nisu ostvarili suradnju nastavnici su označili 0 što označava *nisam sklopio/la suradnju s ovim akterom*.

Nastavnici su najviše zadovoljni suradnjom s organizacijama civilnog društva (M=4.42; SD=1.07) s kojima je ujedno i uspostavljeno najviše suradnje, dok su najmanje zadovoljni suradnjom s jedinicama lokalne samouprave (M=3.09; SD=1.3) i vijećima gradskih četvrti (M=3.29; SD=1.25). Pritom valja naglasiti da veliki postotak nastavnika uopće nije uspostavio suradnju s određenim akterima, primjerice s vijećem gradske četvrti (njih 24, odnosno 77.4%), predstavnicima vlasti na nacionalnoj razini (njih 22, tj. 71%) i ustanovama iz socijalne skrbi (njih 21, tj. 67.7%). Bio bi važno dublje propitati razloge zbog kojih suradnja s većinom aktera nije uspostavljena i provjeriti je li nastavnicima za daljnju provedbu programa potreban određeni oblik podrške u realizaciji takvih suradnji.

2.1.7. Poteškoće, prepreke i prijedlozi za poboljšanje provedbe ZAG-a

U zadnjem dijelu upitnika nastavnici su se osvrnuli na izazove i prepreke na koje su naišli u provedbi ZAG-a, te ponudili svoje preporuke za njegovo unaprjeđenje. Prvo je nastavnicima bila ponuđena lista izazova na koje su mogli naići prilikom provođenja ZAG-a te je njihov zadatak bio da označe sve izazove s kojima su se suočili.

Tablica 2.1.23.

Izazovi u provođenju ZAG-a

Izazovi	f (%)
Nezainteresiranost/ili slaba zainteresiranost učenika za ZAG	10 (32.3%)
Osobno nisam motiviran/a za provedbu ove aktivnosti	0 (0%)
Nemam dovoljno stečenog znanja o sadržaju koji se obrađuju u okviru aktivnosti	2 (6.5%)
Neadekvatan prostor u školi za odvijanje aktivnosti programa	11 (35.5%)
Organizacija rasporeda u inače pretrpanoj satnici	27 (87.1%)
Ishodovanje velikog broja suglasnosti za izvođenje aktivnosti	13 (41.9%)
Uspostavljanje suradnje s akterima u zajednici	7 (22.6%)
Nedovoljna podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade	3 (9.7%)
Nedovoljna podrška unutar škole	5 (16.1%)
Stručne edukacija me nisu dovoljno pripremile za provedbu ZAG-a	3 (9.7%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nastavnici su ukazali na temeljne izazove u provođenju ZAG-a u svojoj školi (Tablica 2.1.23.), pri čemu je najviše nastavnika prepoznalo izazov u organizaciji rasporeda u inače pretrpanoj satnici kao najveći izazov (njih 27, odnosno 87.1%). Važno je istaknuti da niti jedan nastavnik nije kao izazov označio izostanak vlastite motivacije za provedbu, što ohrabruje planiranje nastavka provedbe programa u idućem razdoblju. Također se uočavaju drugi organizacijski izazovi, primjerice potreba za ishodovanjem velikog broja suglasnosti za izvođenje aktivnosti (njih 13, tj. 41.9%) i neadekvatan prostor u školi za odvijanje aktivnosti programa (njih 11, tj. 35.5%). Pored toga, više od trećine nastavnika (njih 10, tj. 32.3%) primjećuje nezainteresiranost ili slabu zainteresiranost učenika za ZAG kao značajniji izazov.

Osim navedenog, nastavnici su imali priliku samostalno napisati izazove na koje su nailazili prilikom provedbe ZAG-a. Nastavnici kao izazov prepoznaju nedovoljnu podršku roditelja („*Moguće je da bi se prijavilo više učenika da su svi roditelji skloni njegovanju odgojnih vrijednosti koje njeguje ZAG.*“), izostanak motivacije kod učenika (npr. „*nedovoljna motivacija učenika za provođenje aktivnosti*“, „*Neredoviti dolazak učenika, i prekid kontinuiteta u provođenju aktivnosti.*“), dok jedan nastavnik kao izazov prepoznaje vlastitu nedovoljnu pripremljenost za provođenje ZAG-a.

Tablica 2.1.24.*Nastavak suradnje*

Nastavak suradnje na ZAG-u (N=31)	1	2	3	4	5	M	SD
Općenito sam zadovoljan/na provedbom ove izvannastavne aktivnosti	1 (3.2%)	1 (3.2%)	2 (6.5%)	11 (35.5%)	16 (51.6%)	4.29	.97
Spreman/na sam za daljnju provedbu ove izvannastavne aktivnosti	0 (0%)	1 (3.2%)	3 (9.7%)	5 (16.1%)	22 (71%)	4.55	.81
Zainteresiran/a sam za nastavak sudjelovanja u programu	0 (0%)	1 (3.2%)	3 (9.7%)	4 (12.9%)	23 (74.2%)	4.58	.81
Preporučila/o bih drugim nastavnicima da se uključe u provedbu ove izvannastavne aktivnosti	0 (0%)	1 (3.2%)	4 (12.9%)	4 (12.9%)	22 (71%)	4.52	.85

Napomena: 1 – uopće se ne slažem, 2 – uglavnom se ne slažem, 3 – niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – uglavnom se slažem, 5 – u potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Za planiranje nastavka provedbe programa iznimno su važni podaci koji ukazuju da su nastavnici u velikoj mjeri zadovoljni provedbom ove izvannastavne aktivnosti, spremni za daljnju provedbu, zainteresirani za nastavak sudjelovanja u programu i da bi preporučili drugim nastavnicima da se uključe u provedbu ove izvannastavne aktivnosti (Tablica 2.1.24.).

Na kraju upitnika, nastavnici su zamoljeni da odgovore na dva pitanja otvorenog tipa, tj. da napišu (I) svoje prijedloge za unaprjeđenje ZAG-a (Tablica 2.1.25.) te (II) da navedu bilo koje informacije ili mišljenje o ZAG-u koje nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima (Tablica 2.1.26.).

Nastavnici su istaknuli neke organizacijske aspekte na kojima škole već iduće godine mogu poraditi ili očekuju organizacijsku podršku od drugih subjekata (Grada), aspekte vezane uz sadržaj programa u smislu da se određeni dio programa učini obaveznim ili da se selektiraju teme za različite dobne skupine učenika. Nastavnici su izdvojili neke prednosti programa koje svakako treba zadržati te su dali konkretne prijedloge za unaprjeđenje.

Tablica 2.1.25.*Prijedlozi za unaprjeđenje ZAG-a*

TEME	ISKAZI KOJI POTKRIJEPLJUJU TEMU
Organizacijski aspekti koji se mogu unaprijediti na razini škole i Grada - izazovi vezani uz školski raspored, satnicu i prostor - potreba za boljim informiranjem roditelja	<i>„Trebalo bi obavezati ravnatelje škola da obavežu razrednike da što jasnije i detaljnije predstave program ZAG-a na roditeljskim sastancima i satovima</i>

<p>-potreba za jačanjem podrške Grada (bolje reklamirati program u javnosti, mijenjati u javnosti percepciju programa kao ideologije)</p>	<p><i>razredne zajednice i da pozovu djecu da se uključe (i da shvate roditelji i djeca da građanski odgoj nije alternativa ili nešto usmjereno protiv vjeronauka, da ne postoji neka ideološka agenda i sl.)“</i></p> <p><i>„Gradski ured bi trebao početi već sutra snažno i neumorno na svaki mogući način promicati i 'reklamirati' pilot projekt građanskog odgoja jer nam je svima prijeko potreban!“</i></p> <p><i>„Na razini Grada trebalo bi uvesti univerzalnu suglasnost za izlaske iz škole i zaštitu osobnih podataka učenika i privolu za fotografiranje tijekom školske godine.“</i></p>
<p>Programski aspekti koji se mogu unaprijediti</p> <ul style="list-style-type: none"> -definirati i odijeliti obavezni dio modula i tema u odnosu na izborne - moguće preklapanje s provedbom ŠiZ-a i najavljenih izbornih predmeta (Svijet i ja) - odijeliti teme s obzirom na uzrast učenika - promijeniti status predmeta (fakultativni) 	<p><i>„I na kraju bilo bi dobro znati hoće li se ova aktivnost preklapati s predmetom Svijet i ja u cjelodnevnoj nastavi koju uvodi ministarstvo, a koji jeste alternativa Vjeronauku.“</i></p> <p><i>„Možda napraviti malu selekciju tema i metoda primjerenijih za učenike 5. i 6. razreda i za učenike 7. i 8. razreda jer je poprilična razlika u zrelosti učenika te dobi, pa možda neke teme i metode koje su prikladne za dob od 13 i 14 godina nisu prikladne za mlađi uzrast.“</i></p> <p><i>„Smatram da bi odaziv bio puno bolji da se radilo o fakultativnom predmetu koji bi rezultirao brojčanom ocjenom jer, nažalost, učenici većinom biraju one aktivnosti koje će im donijeti korist u tom pogledu.“</i></p> <p><i>„Više sati za realizaciju programa. Dva sata tjedno je premalo.“</i></p>
<p>Isticanje prednosti programa koje treba zadržati</p> <ul style="list-style-type: none"> - dinamičnost i prilagodljivost - sloboda kreiranja programa i aktivnosti - izlazak iz učionica 	<p><i>„Učenici rado "izlaze" iz školskih prostora i nastavne sadržaje Zaga usvajaju na neformalniji i drugačiji način te takav pristup ocjenjujem izrazito vrijednim, vjerujem i s dugotrajnijim pozitivnim učincima“.</i></p>
<p>Konkretni prijedlozi za poboljšanje</p> <ul style="list-style-type: none"> - napraviti zajedničku platformu na razini programa za informiranje - omogućiti razmjenu iskustva među provoditeljima - omogućiti više nastavnog materijala -omogućiti popis i kontakte ustanova i mjesta koje se može posjetiti 	<p><i>„Mogla bi se izraditi nekakva zajednička online platforma za dijeljenje iskustava, sadržaja...“</i></p>

Tablica 2.1.26.

Informacije/mišljenje o ZAG-u koje nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima

TEME	ISKAZI KOJI IH POTKRJEPLJUJU
Sudionici traže dodatne potpore provoditeljima u planiranju i provedbi programa (dodatak na plaću, više primjera)	<p>„...ali rezultati rada ovise o pojedincu, a to vodi prema nejednakim ishodima na razini Grada.“</p> <p>„Mislim da su provoditelji prepušteni samostalnoj organizaciji posjeta udrugama/manifestacijama za što ne ostaje puno kvalitetnog vremena u pretrpanoj satnici.“</p>
Sudionici dodatno pohvaljuju program i njegovu važnost	<p>„ZAG/ građanski odgoj u školi je po mom mišljenju nužan i trebalo bi ga na bilo koji način i u bilo kojem obliku učiniti obaveznim za sve učenike.“</p> <p>„...Mislim da je to pridonijelo izgradnji njihovog osobnog sustava vrijednosti te percepciji različitih događanja i pojava u društvu te njihovoj ulozi i mogućnostima djelovanja.“</p> <p>„...učenici koji su redovito (koliko je bilo moguće) dolazili i to dva puta u školu u istom danu (kasnopolijepodnevnim ili predvečernjima satima) izuzetno zahvalni što im je omogućen program koji oni uopće ne doživljavaju učenjem...ponekad im nije toliko važno čime ćemo se baviti, koliko im je drago što se druže u vlastitoj školi ali potpuno neformalno. I moram spomenuti kako su svi bili najsretniji kada su vlastitim angažmanom postigli nešto za sebe...“</p>
Sudionici ukazuju na organizacijske poteškoće u provedbi programa	<p>„Nemoguće je skupiti čak učenike iz iste "paralelke" (sedmih razreda, npr) u isto vrijeme jer im nastava ne završava ili ne počinje u isto vrijeme“</p>

2.2. Rezultati – ravnateljice i ravnatelji

Ravnateljice i ravnatelji ispunjavali su online upitnik koji se sastojao od tri dijela. Prvi dio odnosio se na (I) **opće podatke o uvođenju ZAG-a**, odnosno na razloge uključivanja škole i nastavnika u provođenja ZAG-a te promišljanja o ulozi koju ZAG ima u kurikulumu i radu škole. U drugom dijelu upitnika, (II) **ZAG u našoj školi**, ravnateljice i ravnatelji zamoljeni su da procijene u kojoj je mjeri uvođenje ZAG-a doprinijelo ostvarivanju različitih odgojno-obrazovnih ishoda kod učenika, korištenju kurikulumom preporučenih metoda učenja i poučavanja te o školskoj klimi. U zadnjem dijelu upitnika, (III) **nakon sudjelovanja u ZAG-u**, ravnatelji su se reflektirali na dosadašnja iskustva implementacije ZAG-a u kontekstu izazova na koje je škola naišla u tom procesu te preporuke i smjernice za daljnji rad.

2.2.1. Opći podaci o uvođenju ZAG-A

Za početak ravnatelji su imali priliku svojim riječima napisati razloge uključivanja njihove škole u provođenje ZAG-a. Pregledom otvorenih odgovora ispitanika, mogu se uočiti dva najčešća izvora motivacije za uključivanje škola u provođenja ZAG-a (Tablica 2.2.1.). To su u prvom redu (I) prepoznata potreba da se učenicima omogući stjecanje građanskih kompetencija te (II) izraženi interes nastavnika, učenika ili pak roditelja za sudjelovanje u nekom obliku građanskog odgoja i obrazovanja.

Tablica 2.2.1.

Razlozi uključivanja škole u provođenje ZAG-a

Tema	Iskazi koji ih potvrđuju
Prepoznata potreba da se učenicima omogući stjecanje građanskih kompetencija	<p>„Razvijanje građanske svijesti i odgovornosti kod učenika,“</p> <p>„Motiviranje djece da postanu aktivni građani svoje zajednice“</p> <p>„Želja da se učenicima ponude nove aktivnosti koje je ojačati njihov interes za sudjelovanje u životu lokalne zajednice i šire.“</p> <p>„Osvijestiti učenicima ulogu u društvu.“</p>
Izraženi interes nastavnika, učenika ili pak roditelja za sudjelovanje u nekom obliku građanskog odgoja i obrazovanja	<p>„Osobita zainteresiranost voditeljice“</p> <p>„Nakon upoznavanja s mogućnošću uključivanja u program i analize mogućih aktivnosti, određeni interes za uključivanje su pokazali i roditelji i učenici i djelatnici škole.“</p> <p>„Zainteresiranost roditelja i učenika“</p>

Najveći broj ravnatelja, kao razlog uključivanja njihove škole u provođenje ZAG-a, navodi upravo potrebu da se kod njihovih učenika razvijaju građanske kompetencije, osvijesti građanska dužnost i odgovornost te motivira učenike da postanu aktivni građani svoje zajednice koji prepoznaju značaj svoje uloge u društvu. Osim toga, interes nastavnika, učenika ili pak roditelja navodi se kao značajan motiv za uključivanje škola u provođenje ZAG-a. Dok neki ravnatelji navode motiviranost i zainteresiranost nastavnika, roditelja i učenika, u nekim školama postojao je interes svih navedenih skupina.

Jedna ravnateljica navodi da je razmjena iskustva s drugim ravnateljicama i ravnateljima o implementaciji građanskog odgoja i obrazovanja potaknula njenu školu na razmatranje, a posljedično i na uključivanje u provedbu ZAG-a („*Nakon razgovora sa ravnateljima i ravnateljicama škola koje već nekoliko godina imaju Građanski odgoj u svojim školama, potaknuta njihovim pozitivnim iskustvom i dobrim primjerima, zajedno sa zainteresiranim učiteljima odlučili smo uključiti našu školu u provođenje ZAG-a.*“).

Tablica 2.2.2.

Razlozi uključivanja nastavnika u ZAG

Nastavnice i nastavnici koji su izvodili ZAG aktivnosti uključeni su u provedbu uglavnom prema: (N=25)	f (%)
Njihovim preferencijama i iskazanoj želji za radom u programu ZAG	22 (88%)
Manjku sati u okviru radnog vremena	2 (8%)
Njihovoj želji za dodatnim prihodom	2 (8%)
Njihovoj želji za učenjem i usavršavanjem	10 (40%)
Mom prijedlogu/poticaju da se uključe	8 (32%)

Napomena: f – frekvencija odgovora, % - postotak odgovora ispitanika

Nadalje, ravnatelji su upitani o motivima uključivanja nastavnica i nastavnika u provođenje ZAG-a te su mogli odabrati više ponuđenih odgovora. U Tablici 2.2.2. prikazani su rezultati odgovora ispitanika o razlozima uključivanja nastavnica i nastavnika u provedbu ZAG-a. Na tragu odgovora na otvoreno pitanje o razlozima uključivanja njihove škole u provođenje ZAG-a, ravnatelji navode da su najčešći razlozi uključivanja nastavnica i nastavnika u provedbu ZAG-a u prvom redu njihova preferencija i iskazana želja za radom u programu ZAG (njih 22 navodi taj razlog). Osim toga, želja nastavnica i nastavnika za učenjem i usavršavanjem (njih 10 navodi taj razlog) te uključivanje na prijedlog i poticaj ravnatelja (njih 8) navode se kao sljedeći najčešći razlozi uključivanja nastavnica i nastavnika u provedbu ZAG-a. U rijetkim slučajevima radilo se o manjku satu nastavnica i nastavnika koje je popunilo uključivanje u ZAG, kao i želja nastavnica i nastavnika za dodatnim prihodom (samo dva ravnatelja navode te razloge).

Tablica 2.2.3.*Upoznatost s prijedlogom okvirnog kurikulumu izvannastavne aktivnosti ZAG*

S Prijedlogom okvirnog kurikulumu izvannastavne aktivnosti ZAG-a upoznat/a sam: (N=25)	f (%)
Detaljno, dobro poznajem kurikulum ZAG-a	12 (48%)
Osrednje, kurikulum ZAG-a poznajem okvirno	13 (52%)
Razmjerno slabo sam informiran/a o kurikulumu ZAG-a	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija odgovora, % - postotak odgovora ispitanika

Na pitanje o upoznatosti s Prijedlogom okvirnog kurikulumu izvannastavne aktivnosti ZAG, ravnatelji u podjednakoj mjeri navode da su detaljno (njih 12) i osrednje (njih 13) upoznati s kurikulumom ZAG-a, dok nijedan ravnatelj ne smatra da je slabo upoznat s kurikulumom ZAG-a (Tablica 2.2.3.)

Tablica 2.2.4.*Praćenje uvođenja i provedbe ZAG-a*

Uvođenje i provedbu ZAG-a u mojoj školi pratim (N=25)	f (%)
Detaljno, imao/imala sam sam dobar uvid u provedbu programa	17 (68%)
Osrednje, o provedbi imam okvirne informacije	8 (32%)
Razmjerno slabo sam informiran/informirana o provedbi programa	0 (0%)
Uopće ne pratim (provedbu u potpunosti prepuštam nastavnicima provoditeljima)	0 (0%)

Napomena: f – frekvencija odgovora, % - postotak odgovora ispitanika

Većina ravnatelja smatra da detaljno prate uvođenje i provedbu ZAG-a u njihovoj školi (njih 17), dok ostali (njih 8) smatraju da o provedbi ZAG-a imaju okvirne informacije i da osrednje prate uvođenje i provedbu ZAG-a (Tablica 2.2.4.).

Tablica 2.2.5.*Uloga ZAG-a u školskom kurikulumu*

Molimo označite tvrdnju koja najbliže opisuje ulogu ZAG-a u školskom kurikulumu (N=25)	f (%)
Škola kroz školski kurikulum posebno vrednuje aktivnosti povezane s ciljevima ZAG-a	18 (72%)
Škola zbog specifičnosti školskog kurikulumu nije u velikoj mjeri usmjerena ciljevima ZAG-a	5 (20%)
Škola je svojim kurikulumom više usmjerena na područja kojima se ZAG uglavnom ne bavi	2 (8%)

Napomena: f – frekvencija odgovora, % - postotak odgovora ispitanika

Nadalje, ravnatelji su upitani o ulozi koju ZAG ima u školskom kurikulumu njihove škole (Tablica 2.2.5.). Većina ravnatelja (njih 18) navodi da škola kroz školski kurikulum posebno vrednuje aktivnosti povezane s ciljevima ZAG-a. Petina ispitanih ravnatelja (njih 5, odnosno 20%) smatra da škola zbog specifičnosti školskog kurikuluma nije u velikoj mjeri usmjerena ciljevima ZAG-a, dok samo dva ravnatelja navode da je njihova škola svojim kurikulumom više usmjerena na područja kojima se ZAG uglavnom ne bavi.

2.2.2. ZAG u našoj školi

U drugom dijelu upitnika ravnatelji su zamoljeni da procijene u kojoj je mjeri provođenje ZAG-a doprinijelo ostvarivanju različitih odgojno-obrazovnih ishoda u njihovoj školi. Odgovori su bili ponuđeni na skali od 3 stupnja, na kojoj je 1 označavalo *nimalo ili izrazito malo je doprinijelo*, 2 je označavalo *osrednje je doprinijelo*, a 3 je označavalo *većinom ili u potpunosti je doprinijelo*. U slučaju da ne mogu procijeniti doprinos provođenja ZAG-a ostvarivanju navedenog ishoda, ravnateljice i ravnatelji mogli su odabrati odgovor 0 koji je značio *ne mogu procijeniti*.

U nastavku prikazani su odgovori ispitanika u formi frekvencija (f) i postotaka odgovora (%), te aritmetičkih sredina (M) i standardnih devijacija (SD). Odgovori su prikazani u tri tablice (Tablica 2.2.6.-2.2.8.). Prvo su prikazane procjene ispitanika o doprinosu provođenja ZAG-a ostvarivanju kurikulumom predviđenih odgojno-obrazovnih ishoda kod učenika (Tablica 2.2.6.). Nakon toga prikazani su rezultati odgovora ispitanika o procijenjenom doprinosu provođenja ZAG-a korištenju preporučenih metoda učenja i poučavanja (Tablica 2.2.7.). Na kraju ovog dijela prikazani su rezultati odgovora ispitanika o doprinosu provođenja ZAG-a razvoju različitih aspekata školske klime (Tablica 2.2.8.).

Tablica 2.2.6.

Doprinos ZAG-a ostvarivanju odgojno-obrazovnih ishoda prema kurikulumu ZAG-a

Smatram da je provođenje ZAG-a u mojoj školi doprinosi (N=24)	1 – nimalo ili izrazito malo je doprinijelo	2 – osrednje je doprinijelo	3 – većinom ili u potpunosti je doprinijelo	0 – ne mogu procijeniti	M	SD
1. Osnajivanju interesa učenika za zbivanja u zajednici	0 (0%)	6 (25%)	18 (75%)	0 (0%)	2.75	.44

2. Razvoju pozitivnih stavova učenika o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice	0 (0%)	6 (25%)	17 (70.8%)	1 (4.2%)	2.63	.71
3. Osvješćivanju razvoja temeljnih demokratskih vrijednosti kod učenika	0 (0%)	6 (25%)	17 (70.8%)	1 (4.2%)	2.63	.71
4. Poticanju djelovanja učenika u skladu s temeljnim demokratskim vrijednostima	0 (0%)	7 (29.2%)	16 (66.7%)	1 (4.2%)	2.58	.72
5. Razvoju kritičkog razumijevanja društvenih, ekonomskih i političkih procesa kod učenika	0 (0%)	9 (37.5%)	12 (50%)	3 (12.5%)	2.25	.99
6. Razvoju vještina i stavova kod učenika potrebnih za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici	0 (0%)	9 (37.5%)	14 (58.3%)	1 (4.2%)	2.5	.72
7. Poznavanju ljudskih prava i sloboda kao vrijednosti u zajednici	0 (0%)	10 (41.7%)	12 (50%)	2 (8.3%)	2.33	.87
8. Aktivnom sudjelovanju učenika u odlučivanju u demokraciji	0 (0%)	11 (45.8%)	11 (45.8%)	2 (8.3%)	2.29	.86
9. Osvješćivanju učenika o važnosti djelovanja političkih institucija, civilnog sektora u demokraciji	0 (0%)	9 (37.5%)	12 (50%)	3 (12.5%)	2.25	.99
10. Poznavanju javnog dobra, društvenih karakteristika zajednica i aktera u zajednici	0 (0%)	9 (37.5%)	13 (54.2%)	2 (8.3%)	2.38	.88
11. Razmatranju različitih odrednica identiteta, različitosti i vrijednosti tolerancije među učenicima	1 (4,2)	4 (16.7%)	17 (70.8%)	2 (8.3%)	2.5	.93
12. Razmatranju izazova u kontekstu održivosti	0 (0%)	9 (37.5%)	14 (58.3%)	1 (4.2%)	2.5	.72

Napomena: M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Ravnateljice i ravnatelji u najvećoj mjeri smatraju da je uvođenje i provođenje ZAG-a u njihovoj školi doprinijelo osnaživanju interesa učenika za zbiljanja u zajednici, razvoju pozitivnih stavova učenika o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice te osvještavanju razvoja temeljnih demokratskih vrijednosti kod učenika. Za svaki od navedenih ishoda oko 70 do 75% ispitanih ravnateljica i ravnatelja smatra da je provođenja ZAG-a većinom ili u potpunosti doprinijelo ostvarivanju tih ishoda.

Odgovori ravnateljice i ravnatelji nisu ujednačeni kad procjenjuju doprinos provođenja ZAG-a poticanju aktivnog sudjelovanja učenika u odlučivanju u demokraciji, te poznavanju ljudskih prava i sloboda kao vrijednosti u zajednici. Otprilike polovica ravnatelja smatra da je provođenje ZAG-a osrednje doprinijelo, dok druga polovica smatra da je većinom ili u potpunosti doprinijelo ostvarivanju tih ishoda.

Tablica 2.2.7.

Doprinos ZAG-a korištenju kurikulumom preporučenih metoda učenja i poučavanja

Smatram da je provođenje ZAG-a u mojoj školi doprinosi (N=24)	1 – nimalo ili izrazito malo je doprinijelo	2 – osrednje je doprinijelo	3 – većinom ili u potpunosti je doprinijelo	0 – ne mogu procijeniti	M	SD
1. Korištenju suradničkih metoda učenja i poučavanja	0 (0%)	7 (29.2%)	16 (66.7%)	1 (4.2%)	2.58	.72
2. Korištenju istraživačkog pristupa u nastavi	0 (0%)	8 (33.3%)	14 (58.3%)	2 (8.3%)	2.42	.88
3. Korištenju akcijskih metoda u nastavi	0 (0%)	10 (41.7%)	12 (50%)	2 (8.3%)	2.33	.87
4. Aktivnoj komunikaciji i interakciji između učenika i nastavnika	0 (0%)	3 (12.5%)	21 (87.5%)	0 (0%)	2.88	.34

Napomena: M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

U Tablici 2.2.7. prikazani su odgovori ravnatelja na pitanja o percipiranom doprinosu provedbe ZAG-a korištenju preporučenih metoda učenja i poučavanja. Pritom se ističe procjena većine ravnatelja (njih 21, odnosno 87.5%) da je provođenje ZAG-a većinom ili u potpunosti doprinijelo aktivnoj komunikaciji i interakciji između učenika i nastavnika. Niti jedan ravnatelj nije označio vrijednost 1 (nimalo ili izrazito malo je doprinijelo) za neku od ponuđenih metoda učenja i poučavanja. Nešto više od polovice ravnateljica i ravnatelja smatraju da je provođenje ZAG-a većinom ili u potpunosti doprinijelo korištenju suradničkih metoda učenja i poučavanja (njih 16, odnosno 66.7%),

korištenju istraživačkog pristupa u nastavi (njih 14, tj. 58.3%) te korištenju akcijskih metoda u nastavi (njih 12, odnosno 50%).

Tablica 2.2.8.

Doprinos ZAG-a razvoju različitih aspekata školske klime

Smatram da je provođenje ZAG-a u mojoj školi doprinosi (N=24)	1 – nimalo ili izrazito malo je doprinijelo	2 – osrednje je doprinijelo	3 – većinom ili u potpunosti je doprinijelo	0 – ne mogu procijeniti	M	SD
1. Osnaživanju povjerenja učenika u nastavnike	1 (4.2%)	4 (16.7%)	18 (75%)	1 (4.2%)	2.63	.77
2. Osnaživanju uvažavanja prijedloga učenika i njihovog sudjelovanja u odlučivanju	0 (0%)	3 (12.5%)	20 (83.3%)	1 (4.2%)	2.75	.68
3. Osnaživanju percepcije sigurnosti u školi	3 (12.5%)	7 (29.2%)	13 (54.2%)	1 (4.2%)	2.33	.87
4. Osnaživanju podržavajuće okoline u školi	0 (0%)	8 (33.3%)	15 (62.5%)	1 (4.2%)	2.54	.72
5. Poticanju individualnog pristupa u radu s učenicima	0 (0%)	10 (41.7%)	13 (54.2%)	1 (4.2%)	2.46	.72
6. Poticanju usavršavanja nastavnika	0 (0%)	10 (41.7%)	13 (54.2%)	1 (4.2%)	2.46	.72
7. Uključenosti škole u zajednicu	0 (0%)	12 (50%)	12 (50%)	0 (0%)	2.5	.51
8. Uređenosti škole (čistoća, urednost, održanost prostora)	1 (4.2%)	9 (37.5%)	13 (54.2%)	1 (4.2%)	2.42	.78
9. Povezivanju škole s lokalnom samoupravom	2 (8.3%)	16 (66.7%)	6 (25%)	0 (0%)	2.17	.57

Napomena: M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Gotovo svi ispitanici smatraju da je provedba ZAG-a u njihovoj školi većinom ili u potpunosti doprinijela osnaživanju uvažavanja prijedloga učenika i njihovog sudjelovanja u odlučivanju (njih 20, tj. 83.3%), te osnaživanju povjerenja učenika u nastavnike (njih 18, tj. 75%). Ravnateljice i ravnatelji u nešto manjoj mjeri prepoznaju doprinos provođenja ZAG-a povezivanju škole s lokalnom samoupravom (njih 16, tj. 66.7% smatra percipira osrednji doprinos ZAG-a ostvarivanju tog ishoda),

što su ujedno najniže procjene ravnatelja u okviru evaluacije. Mišljenja ravnatelja o doprinosu provođenja ZAG-a poticanju individualnog pristupa u radu s učenicima, usavršavanja nastavnika i uključenosti škole u zajednicu nisu ujednačena. Oko polovice ispitanika smatra da je provođenja ZAG-a osrednje doprinijelo, dok drugi dio ispitanika smatra da je većinom ili u potpunosti doprinijelo ostvarivanju navedenih ishoda.

2.2.3. Nakon sudjelovanja u ZAG-u

U zadnjem dijelu upitnika, ravnateljice i ravnatelji dali su mišljenje o dosadašnjem iskustvu provedbe ZAG-a u njihovoj školi. To se u prvom redu odnosilo na promišljanje o izazovima na koje su naišli u implementaciji ZAG-a, ali i na promišljanje o budućnosti u kontekstu nastavka sudjelovanja u ZAG-u.

Tablica 2.2.9.

Izazovi u provođenju ZAG-a

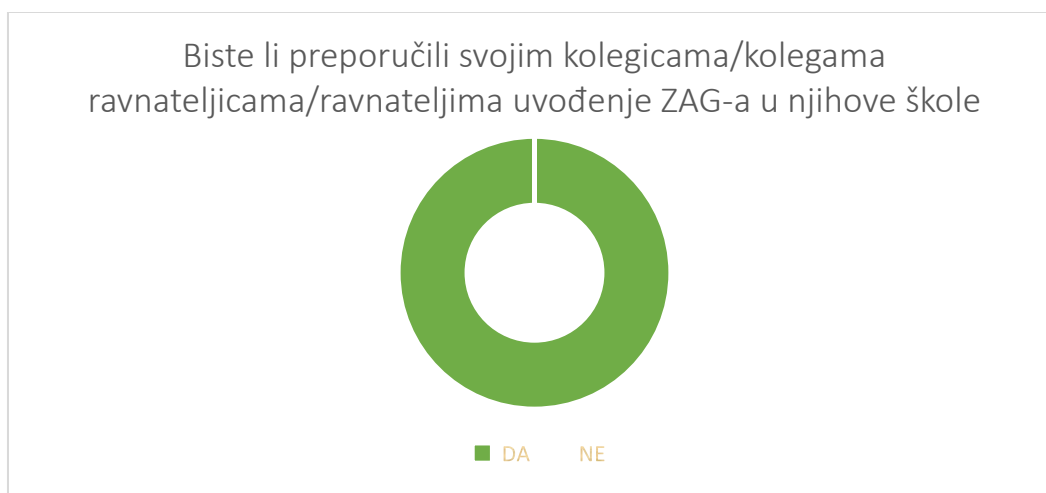
Koji su, prema vašem iskustvu, bili temeljni izazovi u provođenju ZAG-a u vašoj školi? (N=24)	f (%)
Nezainteresiranost učenika za ZAG	9 (37,%)
Slaba motiviranost nastavnika/izvoditelja programa	0 (0%)
Poteškoće u prolasku termina i prostora za održavanje ZAG-a	16 (66.7%)
Nedovoljna podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade	0 (0%)
Nedovoljna stručnost nastavnika/izvoditelja programa	0 (0%)
Izostanak adekvatne pripreme nastavnika za provedbu ZAG-a	1 (4.2%)
Kurikulum ZAG-a nastavnicima nedovoljno informativan za izvođenje izvannastavne aktivnosti	1 (4.2%)

Napomena: f – frekvencija odgovora, % - postotak odgovora ispitanika

U Tablici 2.2.9. prikazani su rezultati percipiranih izazova u provođenju ZAG-a iz perspektive ravnateljica i ravnatelja. Najčešće navode da je izazov bila poteškoća u pronalasku termina i prostora za održavanje ZAG-a (njih 16, tj. 66.7%). Osim toga, ravnateljice i ravnatelji navode nezainteresiranost učenika za ZAG (njih 9, odnosno 37%) kao izazov s kojim se škola susrela u implementaciji ZAG-a. Samo jedan ravnatelj/ica navodi da je kurikulum ZAG-a nastavnicima nedovoljno informativan za izvođenje izvannastavne aktivnosti, te izostanak adekvatne pripreme nastavnika za provedbu ZAG-a.

Slika 2.2.1.

Preporuka uvođenja ZAG-a kolegicama i kolegama ravnateljicama i ravnateljima (N=24)

Na pitanje biste li preporučili svojim kolegicama/kolegama ravnateljicama/ravnateljima uvođenje ZAG-a u njihove škole, svi ravnatelji (njih 24) odgovaraju potvrdno (Slika 2.2.1.)

Na kraju, ravnateljicama i ravnateljima su postavljena dva otvorena pitanja kako bi svojim riječima izrazili mišljenje o ZAG-u, s posebnim naglaskom na potencijalni prostor u kojem vide mogućnost za napredak u provedbi ZAG-a.

Na pitanje što je, prema njihovom mišljenju, najvažnije učiniti kako bi se program i njegova izvedba unaprijedili, ravnateljice i ravnatelji daju raznovrsne odgovore (Tablica 2.2.10.).

Tablica 2.2.10.

Sugestije za unaprjeđenje ZAG-a

Teme	Iskazi koji ih potvrđuju
Organizacijski aspekti provedbe ZAG-a (prilagodba rasporeda, pronalazak adekvatnijeg vremena i prostora za izvođenje ZAG-a)	„Najveći problem je prostor za izvođenje ZAG-a jer smo dvije škole u istoj zgradi te je teško pronaći slobodan prostor za izvođenje nastave.“ „Upornost u provođenju i pronalazak odgovarajućeg termina na početku školske godine.“
Poticanje većeg broja učenika na uključivanje u ZAG	„Pronaći još bolju opciju poticanja interesa učenika za uključivanje u rad skupina ZAG-a u školi.“ „Raditi na motivaciji da se više učenika uključi.“
Pravovremena i kontinuirana edukacija nastavnika provoditelja ZAG-a	„Nastaviti educirati i poticati učitelje.“ „Obzirom da učitelji koji su uključeni u ZAG fluktuiraju (porodiljni, bolovanja.....), ponuditi novi krug predavanja i izobrazbe za nove

	<i>učitelje-voditelje ili rezervne voditelje, da se ne desi, usred godine, da grupa ostane bez učitelja-voditelja. Mi smo imali dva voditelja i dvije grupe, jedna je otišla na porodiljni, druga je preuzela i njezinu grupu, ali da nije rad te grupe bi prestao.“</i>
Razmjena iskustava i prezentiranje primjera dobre prakse	<i>„Omogućiti strukturiranu razmjenu iskustava i prikazivanje primjera dobre prakse.“</i>
Ustrajanje u provedbi programa	<i>„Duži period u kontinuitetu rada, da bi se moglo ozbiljnije evaluirati program.“</i>

Jedan dio ispitanika fokusirao se na organizacijske aspekte provedbe ZAG-a, pa na tragu ranije uočenih izazova s kojima su se suočavali, navode da bi prilagodba rasporeda te pronalazak adekvatnijeg vremena i prostora za izvođenje ZAG-a doprinijelo unaprjeđenju izvedbe programa ZAG. Drugi dio ravnateljica i ravnatelja prostor za napredak vidi u poticanju većeg broja učenika na uključivanje u ZAG. Ravnateljice i ravnatelji vide mogućnost unaprjeđenja prakse provedbe ZAG-a i u pravovremenoj i kontinuiranoj edukaciji nastavnika provoditelja ZAG-a, kao i u razmjeni iskustava i prezentiranju primjera dobre prakse. Osim navedenih sugestija, ravnateljice i ravnatelji navode da je potrebno ustrajati u provedbi programa te da će se učinci uvođenja i provedbe ZAG-a moći vidjeti tek kroz određeni period kontinuirane implementacije ZAG-a.

Na samom kraju, ravnateljice i ravnatelji su zamoljeni da napišu informaciju ili mišljenje o ZAG-u koje nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima, a smatraju ga relevantnim. Ravnateljice i ravnatelji u načelu navode pozitivno mišljenje o ZAG-u i zalažu se za nastavak implementacije ZAG-a (npr. „ZAG je pokazao kao se na zanimljiv i nenametljiv način može unaprijediti razina građanskih kompetencija učenika. Upravo zbog takvog pristupa interes za ZAG je kroz godinu rastao.“, „Izvrzni program i posebno koristan za razvoj dječje ličnosti.“, „Program ZAG je dobro osmišljen i vrijedno je da se nađe u kurikulumu za osnovnu školu.“, „Pohvaljujem ovu izvannastavnu aktivnost i smatram da bi je svaka osnovna škola trebala ponuditi svojim učenicima.“, „Učenici koji pohađaju program pokazuju izuzetnu zainteresiranost za aktivno sudjelovanje u lokalnoj zajednici te rješavanje lokalnih problema građanskom inicijativom.“).

2.3. Rezultati – učenice i učenici

Svi su učenici ispunjavali online upitnik koji se sastojao od četiri dijela. U prvom dijelu, (I) **Što i kako – ZAG?**, učenici su zamoljeni da napišu kojom su se temom bavili u sklopu ZAG-a te koji su motivi upisa ZAG-a. Drugi dio upitnika, (II) **Iskustvo pohađanja ZAG-a**, odnosio se na ispitivanje zadovoljstva iskustvom pohađanja ZAG-a, sadržajem i temama koje su obrađivane, načinom rada, procjenom opterećenja i ispunjenosti očekivanja. U trećem dijelu upitnika, (III) **Nakon sudjelovanja u ZAG-u**, učenici su ponudili svoje procjene osnaženosti za djelovanje nakon iskustva pohađanja ZAG-a. U zadnjem dijelu upitnika, (IV) **Interes za nastavak sudjelovanja u ZAG-u**, propitana je želja i namjera učenika da u narednoj školskoj godini nastave sudjelovati u ZAG-u.

2.3.1. Što i zašto – ZAG?

Za početak učenici su napisali kojim su se temama bavili u sklopu ZAG-a. Učenici većinom navode okvirno područje unutar kojeg se može smjestiti tema/e kojoj su se bavili na ZAG poput primjerice *ekologije*, pa pritom spominju da su učili o okolišu, recikliranju, globalnom zatopljenju, izgradnji solarnih panela, itd. Tema koja se često javlja su *ljudska prava*, a unutar toga spominju se i specifičnije pod teme poput prava migranata ili pak ženskih prava. Učenici navode da su se fokusirali na različite oblike pismenosti poput *političke pismenosti* i *medijske pismenosti*. Nekoliko učenika spomenulo je konkretne akcije koje su pokrenuli na ZAG poput *uređenja školskog vrta*, *poboljšanja ponude školske kuhinje* ili rada na *inkluziji učenika iz Posebnog razrednog odjela*.

Tablica 2.3.1.

Razlozi uključivanje u ZAG

Razlozi uključivanja u ZAG (N=234)	f(%)
Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) me je motivirala da se uključim u ZAG.	110 (47%)
Prijatelji iz razreda/škole su upisali ZAG pa sam se i ja odlučio/la na to.	79 (33.8%)
Upisao/la sam ZAG jer su me roditelji potaknuli da to učinim.	26 (11.1%)
Upisao/la sam ZAG jer sam htio/htjela naučiti nešto novo što ne učimo na obaveznim predmetima.	136 (58.1%)
Upisao/la sam ZAG jer me zanimaju teme koje se obrađuju kroz tu izvannastavnu aktivnost.	128 (54.7%)
Upisao/la sam ZAG jer sam htio/htjela raditi na rješavanju nekog praktičnog problema (u svojoj lokalnoj zajednici, školi, itd.).	88 (37.6%)

Napomena: f – frekvencija, % - postotak

Nadalje, učenici su upitani o motivima i razlozima upisa u izvannastavnu aktivnost ZAG. Učenicima je bila ponuđena lista mogućih razloga i motiva upisa ZAG-a te su zamoljeni da označe jednu ili više ponuđenih opcija koje se odnose na njih. U Tablici 2.3.1. prikazani su rezultati odgovora ispitanika o razlozima uključivanja u ZAG. Nešto više od polovice učenika odlučilo se uključiti u ZAG jer su htjeli naučiti nešto novo što ne uče na obaveznim predmetima (58.1%) i jer su ih zanimala teme koje se obrađuju kroz tu izvannastavnu aktivnost (54.7%). Osim toga, jedan od češće navedenih razloga uključivanja u ZAG jest poticaj od strane nastavnika - voditelja ZAG-a (47%), te želja za radom na rješavanju nekog praktičnog problema u svojoj lokalnoj zajednici (37.6%).

Osim navedenih opcija, učenici su imali priliku samostalno napisati razlog upisa na ZAG. Nekoliko učenika navelo je da su ih roditelji upisali ili potaknuli na upis ZAG-a te da im je sad drago što su to učinili.

2.3.2. Iskustvo pohađanja ZAG-a

U drugom dijelu upitnika, učenici su procjenjivali vlastito zadovoljstvo različitim aspektima izvannastavne aktivnosti ZAG. Odgovori su bili ponuđeni na skali od 5 stupnjeva, gdje 1 označava *uopće se ne slažem*, a 5 *u potpunosti se slažem* s tvrdnjom. U nastavku su prikazani odgovori ispitanika u formi frekvencija (f) i postotaka odgovora (%) te aritmetičkih sredina (M) i standardnih devijacija (SD) za sve ponuđene tvrdnje u ovom dijelu upitnika. Prvo su prikazane procjene zadovoljstva sadržajem ZAG-a (Tablica 3.2.), zatim zadovoljstva načinom rada na ZAG-u (Tablica 2.3.3.). Nakon toga slijedi prikaz usporedbe rada na ZAG-u s redovnom nastavom (Tablica 2.3.4.), procjena opterećenja zadacima i aktivnostima na ZAG-u (Tablica 2.3.5.) te procjena ispunjenosti očekivanja o ZAG-u (Tablica 2.3.6.).

Tablica 2.3.2.

Zadovoljstvo sadržajem ZAG-a

Sadržaj ZAG-a (N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Sviđaju mi se teme kojima smo se bavili na ZAG-u.	1 (0.5%)	0(0%)	1 (0.5%)	69 (31.4%)	149 (67.7%)	4.66	.54
Sadržaj ZAG-a mi je bio dosadan.	145 (65.9%)	49 (22.3%)	15 (6.8%)	8 (3.6%)	3 (1.4%)	1.52	.88

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Kad su pitani o zadovoljstvu sadržajem ZAG-a (Tablica 2.3.2.), većina se učenika ne slaže s time da je sadržaj ZAG-a bio dosadan ($M=1.52$, $SD=.88$), odnosno izražavaju visoku razinu zadovoljstva sadržajem kojim su se bavili na ZAG-u ($M=4.66$, $SD=.54$).

Tablica 2.3.3.*Zadovoljstvo načinom rada na ZAG-u*

Način rada na ZAG-u (N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Svidjelo mi se raditi na rješavanju problema kojeg smo odabrali na ZAG-u.	1 (0.5%)	0 (0%)	10 (4.5%)	44 (20%)	165 (75%)	4.69	.60
Svidjelo mi se raditi s drugim učenicima u grupi u sklopu ZAG-a.	3 (1.4%)	3 (1.4%)	8 (3.6%)	37 (16.8%)	169 (76.8%)	4.66	.74
Svidjelo mi se što smo mi učenici sudjelovali u odabiru načina rješavanja problema.	1 (0.5%)	2 (0.9%)	8 (3.6%)	38 (17.3%)	171 (77.7%)	4.71	.62
Uspostavio/la sam dobru suradnju s drugim učenicima na ZAG-u.	1 (0.5%)	3 (1.4%)	18 (8.2%)	53 (24.1%)	145 (65.9%)	4.54	.74
Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nas je poticao na aktivno sudjelovanje u ZAG-u.	2 (0.9%)	4 (1.8%)	8 (3.6%)	21 (9.5%)	185 (84.1%)	4.74	.70
Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nam je pružio podršku pri radu na rješavanju odabranog problema.	1 (0.5%)	0 (0%)	8 (3.6%)	18 (8.2%)	193 (87.7%)	4.83	.52
Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nas je poticao na interakciju i izražavanje vlastitog mišljenja.	1 (0.5%)	1 (0.5%)	5 (2.3%)	26 (11.8%)	187 (85%)	4.8	.54
Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) uvažavao je naše prijedloge i mišljenja.	3 (1.4%)	0 (0%)	6 (2.7%)	23 (10.5%)	188 (85.5%)	4.79	.62
Osjećao/la sam da se u bilo kojem trenutku možemo osloniti na nastavnika/icu (voditelja/icu ZAG-a) tijekom rada na ZAG-u. (npr. da ga možemo pitati za pomoć, savjet, itd.)	1 (0.5%)	0 (0%)	9 (4.1%)	28 (12.7%)	182 (82.7%)	4.77	.56
Od početka bilo mi je jasno kako će biti organiziran rad na ZAG-u.	10 (4.5%)	16 (7.3%)	67 (30.5%)	70 (31.8%)	57 (25.9%)	3.67	1.1

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nadalje, učenici su ispunjavali dio upitnika koji se odnosio na njihovo zadovoljstvo različitim aspektima rada na ZAG-u, od organizacije rada, suradnje s drugim učenicima i sa zajednicom, do odnosa s nastavnicima/voditeljima ZAG-a. Učenici se u nešto manjoj mjeri slažu da im je od početka bilo jasno na koji će način biti organiziran rad na ZAG-u ($M=3.67$, $SD=1.1$) no unatoč tome izražavaju

razmjerno visoke razine zadovoljstva različitim aspektima rada na ZAG-u (Tablica 2.3.3.). Tu se posebno ističu procjene rada nastavnika/voditelja ZAG-a. Učenici većinom smatraju da su im nastavnici/voditelji ZAG-a pružali podršku pri radu na odabranim temama ($M=4.83$, $SD=.52$), poticali ih na interakciju i izražavanje vlastitog mišljenja ($M=4.8$, $SD=.54$) te uvažavali njihove prijedloge i mišljenja ($M=4.79$, $SD=.62$). Osim toga, učenici izražavaju da im se sviđjelo raditi na rješavanju problema kojeg su odabrali na ZAG-u ($M=4.69$, $SD=.6$), kao i to što su sudjelovali u odabiru samog načina rješavanja problema ($M=4.71$; $SD=.62$). Većina učenika se u potpunosti slaže, a nekolicina i djelomično, da su uspostavili dobru suradnju s drugim učenicima na ZAG-u (njih 90%) te im se sviđjelo raditi s drugim učenicima u grupi u sklopu ZAG-a (93.6%).

Tablica 2.3.4.*Usporedba s redovnom nastavom*

Usporedba s redovnom nastavom (N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Sudjelovanje u ZAG-u bilo mi je zanimljivije nego pohađanje redovne nastave (nastave na obaveznim predmetima).	4 (1.8%)	2 (0.9%)	25 (11.4%)	50 (22.7%)	139 (63.2%)	4.45	.87
Imao/la sam više posla na ZAG-u nego na obaveznim predmetima.	150 (68.2%)	37 (16.8%)	20 (9.1%)	7 (3.2%)	6 (2.7%)	1.55	.98
Bilo mi je teško uskladiti sve obaveze na ZAG-u s obavezama na drugim predmetima.	120 (54.5%)	31 (14.1%)	30 (13.6%)	29 (13.2%)	10 (4.5%)	1.99	1.28
Voljela bih da je nastava na drugim predmetima organizirana kao ZAG.	2 (0.9%)	3 (1.4%)	23 (10.5%)	59 (26.8%)	133 (60.5%)	4.45	.81

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Kad uspoređuju iskustvo pohađanja ZAG-a s redovnom nastavom, većina učenika smatra da je sudjelovanje u ZAG-u zanimljivije nego pohađanje redovne nastave (njih 63.2% se u potpunosti, a 22.7% djelomično slaže), te bi voljeli da je nastava na drugim predmetima organizirana kao ZAG (Tablica 2.3.4.). Ne smatraju da su imali više posla na ZAG-u nego na obaveznim predmetima ($M=1.55$, $SD=.98$) niti da im je bilo teško uskladiti obaveze na ZAG-u s obavezama na drugim predmetima ($M=1.99$, $SD=1.28$). Ove rezultate valja uzeti s oprezom, budući da još nisu poznati podaci o realizaciji odgojno-obrazovnih ishoda programa. Pored toga, valja podsjetiti da na ovoj izvannastavnoj aktivnosti nisu bili izloženi postupcima procjenjivanja i ocjenjivanja.

Tablica 2.3.5.*Procjena opterećenja*

Procjena opterećenja(N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Nisam se osjećao/la previše opterećeno zadacima za ZAG.	9 (4.1%)	4 (1.8%)	13 (5.9%)	44 (20%)	150 (68.2%)	4.46	.99
Povrh vremena provedenog na ZAG-u, morao/la sam posvetiti dodatno vrijeme za obavljanje aktivnosti u sklopu ZAG-a.	57 (25.9%)	28 (12.7%)	56 (25.5%)	47 (21.4%)	32 (14.5%)	2.86	1.4
Nije mi se dalo ostajati nakon nastave/dolaziti prije nastave da radim na ZAG-u.	130 (46.8%)	42 (19.1%)	45 (20.5%)	24 (10.9%)	6 (2.7%)	2.04	1.17

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Na tragu prethodno navedenih rezultata, učenici izražavaju da se nisu osjećali previše opterećeni zadacima za ZAG (M=4.46, SD=.99). Većinom se (u potpunosti ili barem djelomično) ne slažu da im se nije dalo ostajati nakon nastave ili dolaziti prije nastave da rade na ZAG-u (njih 65.9%) (Tablica 2.3.5.).

Tablica 2.3.6.*Ispunjenost očekivanja*

Ispunjenost očekivanja (N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Naučio/la sam puno više nego što sam očekivao/la na ZAG-u.	3 (1.4%)	5 (2.3%)	28 (12.7%)	67 (30.5%)	117 (53.2%)	4.32	.88
Sudjelovanje u ZAG-u bilo je zanimljivije nego što sam očekivao/la.	2 (0.9%)	4 (1.8%)	16 (7.3%)	62 (28.2%)	136 (61.8%)	4.48	.79
Na ZAG-u stekao/la sam nova znanja i vještine koje su korisne za moj svakodnevni život.	2 (0.9%)	5 (2.3%)	31 (14.1%)	51 (23.2%)	131 (59.5%)	4.38	.88
Zbog sudjelovanja u ZAG-u promijenila sam mišljenje o temama kojima smo se bavili.	8 (3.6%)	10 (4.5%)	43 (19.5%)	60 (27.3%)	99 (45%)	4.05	1.08
Na ZAG-u sam naučio/la neke stvari koje nisam očekivao/la da ću naučiti u školi.	4 (1.8%)	10 (4.5%)	23 (10.5%)	52 (23.6%)	131 (59.5%)	4.35	.97

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Kada su upitani o ispunjenosti očekivanja koja su imali o ZAG-u, učenici odgovaraju s višim procjenama na svim ponuđenim tvrdnjama (Tablica 2.3.6.). Smatraju da je sudjelovanje u ZAG-u bilo

zanimljivije nego što su očekivali ($M=4.48$, $SD=.79$), da su stekli nova znanja i vještine koje su im korisne za svakodnevni život ($M=4.38$, $SD=.88$), da su naučili stvari koje nisu očekivali da će naučiti u školi ($M=4.35$, $SD=.97$), kao i da su na ZAG-u naučili puno više nego što su očekivali ($M=4.32$, $SD=.88$).

Tablica 2.3.7.

Mišljenje o ZAG-u

(N=220)	1	2	3	4	5	M	SD
Smatram da bi ZAG trebao biti obavezan za sve učenike.	27 (12.3%)	24 (10.9%)	47 (21.4%)	50 (22.7%)	72 (32.7%)	3.53	1.37
Preporučio/la bih prijateljima da upišu ZAG.	2 (0.9%)	1 (0.5%)	16 (7.3%)	38 (17.3%)	163 (74.1%)	4.63	.72

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Većina učenika bi preporučila svojim prijateljima da upišu ZAG ($M=4.63$; $SD=0.72$). No s druge strane, na pitanje smatraju li da bi ZAG trebao biti obavezan za sve učenike odgovori nisu ujednačeni. Njih 32.7% se u potpunosti, a 22.7% djelomično slaže da bi ZAG trebao biti obavezan za sve učenike, dok je dio učenika ili neodlučan (njih 21.4%) ili se pak ne slažu s prijedlogom o obaveznosti ZAG-a (njih 23.2%) (Tablica 2.3.7.).

2.3.3. Nakon sudjelovanja u ZAG-u...

U trećem dijelu upitnika, učenici su ponudili svoje procjene osnaženosti za djelovanje nakon iskustva pohađanja ZAG-a.

Tablica 2.3.8.

Samoefikasnost

Nakon sudjelovanja u izvannastavnoj aktivnosti ZAG...	1	2	3	4	5	M	SD
...znam kako pristupiti rješavanju problema u svojoj zajednici. (N=206)	4 (1.9%)	3 (1.5%)	23 (11.2%)	70 (34%)	106 (51.5%)	4.32	.88
... znam koji su koraci rješavanja problema u mojoj zajednici. (N=205)	3 (1.5%)	7 (3.4%)	23 (11.2%)	76 (37.1%)	96 (46.8%)	4.24	.89

...imam jasnu ideju kome se obratiti ako želim pokrenuti neku akciju u svojoj zajednici/mjesnom odboru. (N=205)	2 (1%)	11 (5.4%)	25 (12.2%)	50 (24.4%)	117 (57.1%)	4.31	.95
...osjećam se spremnom/nim sudjelovati u radu svoje zajednice. (N=205)	3 (1.5%)	5 (2.4%)	22 (10.7%)	49 (23.9%)	126 (61.5%)	4.41	.89
...vjerujem da mogu doprinijeti svojoj zajednici. (N=205)	1 (0.5%)	0 (0%)	19 (9.3%)	51 (24.9%)	134 (65.4%)	4.55	.7

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Procjene samoefikasnosti za djelovanje u vlastitoj zajednici nakon sudjelovanja u ZAG-u razmjerno su visoke (srednja vrijednost odgovora na svim pitanjima kreće se između M=4.24 i M=4.55) (Tablica 2.3.8.).

Drugim riječima, nakon sudjelovanja u ZAG-u, učenici smatraju da mogu doprinijeti svojoj zajednici (M=4.55, SD=.7), osjećaju se spremnima na sudjelovanje u radu svoje zajednice (M=4.41, SD=.89), te smatraju da znaju kako pristupiti rješavanju problema u njihovoj zajednici (M=4.32, SD=.88). Percipiraju da znaju koji su koraci rješavanja problema u njihovoj zajednici (M=4.24, SD=.89) te kome se obratiti ako žele pokrenuti neku akciju u svojoj zajednici (M=4.31, SD=.95).

Tablica 2.3.9.

Oснаženost za djelovanje

NAKON SUDJELOVANJA U IZVANNASTAVNOJ AKTIVNOSTI ZAG...	1	2	3	4	5	M	SD
...u većoj mjeri obraćam pažnju na probleme u svojoj zajednici na koje bih mogao/la reagirati. (N=206)	8 (3.9%)	9 (4.4%)	34 (16.5%)	74 (35.9%)	81 (39.3%)	4.02	1.04
...imam veći interes za sudjelovanje u aktivnostima u svojoj zajednici. (N=206)	2 (1%)	5 (2.4%)	33 (16%)	64 (31.1%)	102 (49.5%)	4.26	.88
...mogu prepoznati koji problemi u mojoj zajednici zahtijevaju najviše pažnje (koje bi trebalo prije riješiti, prvo se na njih fokusirati). (N=206)	5 (2.4%)	6 (2.9%)	29 (14.1%)	67 (32.5%)	99 (48.1%)	4.21	.96
...osjećam da pripadam našoj zajednici, da sam njezin član. (N=206)	4 (1.9%)	2 (1%)	26 (12.6%)	54 (26.2%)	120 (58.3%)	4.38	.89

...češće razgovaram s prijateljima o problemima u našoj zajednici. (N=206)	22 (10.7%)	19 (9.2%)	49 (23.8%)	57 (27.7%)	59 (28.6)	3.54	1.29
...češće razgovaram s roditeljima i obitelji o ključnim pitanjima u našoj zajednici. (N=206)	28 (13.6%)	21 (10.2%)	51 (24.8%)	54 (26.2%)	52 (25.2%)	3.39	1.33
...potičem prijatelje da se uključe u akcije koje doprinose napretku naše zajednice. (N=206)	15 (7.3%)	14 (6.8%)	46 (22.3%)	53 (25.7%)	78 (37.9%)	3.8	1.22
...potičem svoje roditelje na uključivanje u akcije koje doprinose napretku naše zajednice. (N=206)	26 (12.6%)	17 (8.3%)	61 (29.6%)	55 (26.7%)	47 (22.8%)	3.39	1.27
...u većoj mjeri nego dosad razmišljam o ljudskim pravima. (N=206)	7 (3.4%)	6 (2.9%)	26 (12.6%)	64 (31.1%)	103 (50%)	4.21	1.00
...razumijem da mogu utjecati na događanja u svojoj zajednici. (N=206)	3 (1.5%)	4 (1.9%)	20 (9.7%)	60 (29.1%)	119 (57.8%)	4.4	.85
...osmišljam aktivnosti usmjerene na rješavanje problema u mojoj zajednici. (N=206)	17 (8.3%)	19 (9.2%)	45 (21.8%)	50 (24.3%)	75 (36.4%)	3.71	1.27
...sudjelujem u volonterskim akcijama. (N=207)	31 (15%)	20 (9.7%)	45 (21.7%)	42 (20.3%)	69 (33.3%)	3.47	1.42
...koristim nenasilno rješavanje sukoba. (N=207)	8 (3.9%)	6 (2.9%)	24 (11.6%)	38 (18.4%)	131 (63.3%)	4.34	1.05
...bolje izražavam svoje mišljenje. (N=207)	6 (2.9%)	5 (2.4%)	32 (15.5%)	50 (24.2%)	114 (55.1%)	4.26	1.00

Napomena: 1 – Uopće se ne slažem, 2 – Djelomično se ne slažem, 3 – Niti se ne slažem, niti se slažem, 4 – Djelomično se slažem, 5 – U potpunosti se slažem, M – aritmetička sredina, SD – standardna devijacija

Nakon sudjelovanja u ZAG-u kod učenika se razvio osjećaj da su dijelom zajednice (M=4.38, SD=.89), smatraju da razumiju da mogu utjecati na događanja u svojoj zajednici (M=4.4, SD=.85), ali i iskazuju veći interes za sudjelovanje u aktivnostima u svojoj zajednici (M=4.26, SD=.88). Povezano s time, osjećaju se osnaženo za prepoznavanje problema u njihovoj zajednici koji zahtijevaju najviše pažnje (M=4.21, SD=.96).

Nešto više od polovice ispitanika nakon sudjelovanja u ZAG-u češće razgovara s prijateljima (njih 56.3%) i s roditeljima (njih 51.4%) o problemima i ključnim pitanjima u njihovoj zajednici. Njih 63.6% nakon sudjelovanja u ZAG-u potiče svoje prijatelje, a njih 49.5% svoje roditelje da se uključe u akcije koje doprinose napretku njihove zajednice.

Nakon sudjelovanja u ZAG-u, učenici prepoznaju i određene promjene u vlastitom ponašanju pa tako više od polovice ispitanika (njih 60.7%) osmišljava aktivnosti usmjerene na rješavanje problema u zajednici te sudjeluje u volonterskim akcijama (njih 53.6%).

Osim osnaženosti i povećanog interesa za sudjelovanje u značajnim akcija u svojoj zajednici, učenici prepoznaju i napredak u vlastitim socijalnim vještinama, pa tako nakon sudjelovanja u ZAG-u većina učenika iskazuje da koriste nenasilno rješavanje sukoba (njih 81.7%) te bolje izražava svoje mišljenje (njih 79.3%).

Nakon sudjelovanja u ZAG-u većina učenika (njih 81.1%) smatra da u većoj mjeri nego dosad promišljaju o ljudskim pravima (Tablica 2.3.9.).

2.3.4. Interes za nastavak sudjelovanja u ZAG-u

U zadnjem dijelu upitnika ispitan je interes učenica i učenika za nastavak sudjelovanja u ZAG-u. Većina učenica i učenika (njih 96%) izražava želju za ponovnim pohađanjem ZAG-a (Slika 2.3.1.).

Slika 2.3.1.

Želja za ponovnim pohađanjem ZAG-a

Kad su priupitani planiraju li sljedeće školske godine ponovno pohađati ZAG, na tragu prethodnog pitanja, većina učenica i učenika (njih 180, odnosno 88%) iskazuje da planira sljedeće školske godine ponovno pohađati ZAG (Slika 2.3.2.).

Slika 2.3.2.

Planiranje ponovnog pohađanja ZAG-a sljedeće školske godine

Na kraju, učenici su odgovarali na dva otvorena pitanja o ZAG-u: (I) što im se posebno svidjelo u izvannastavnoj aktivnosti ZAG, te (II) što bi promijenili u izvannastavnoj aktivnosti ZAG, odnosno što bi poručili nastavnicima koji su vodili ovu aktivnost.

Na pitanje što im se posebno svidjelo u izvannastavnoj aktivnosti ZAG (Tablica 2.3.10.) učenici navode različite aspekte od (I) odabranih tema, (II) organizacije načina rada, (III) timskog rada i zajedničkog rješavanja problema, (IV) terenske nastave i izleta, te (V) opušteno atmosfere u kojoj su se osjećali slobodni izraziti vlastito mišljenje i time razvijali socijalne i komunikacijske vještine.

Tablica 2.3.10.

Posebno istaknuti pozitivni aspekti ZAG-a

Teme	Iskazi koji ih potvrđuju
Zanimljive teme	„U izvannastavnoj aktivnosti ZAG su mi se posebno svidjele teme i način kojim smo im pristupili.“

Način rada (mnogobrojne rasprave, razgovori, suradnja, terenska nastava i izleti, timski rad i suradnja u rješavanju odabranih problema)	<p>„Svidjelo mi se što sam se više sprijateljila sa kolegama u razred, svidjelo mi se što svi radimo kao tim na ZAG-u.“</p> <p>„Posebno mi se svidjelo to da svi zajedno razmišljamo i bavio problemima.“</p> <p>„Posebno mi se svidjelo način na koji smo došli do rješenja za naš problem i što smo mi kao učenici sami mogli izabrati na čemu želimo raditi.“</p> <p>„Sviđa mi se što putujemo, što smo u kontaktu s različitim ljudima i što učimo puno o djelovanju u zajednici.“</p>
Opuštena atmosfera u kojoj se potiče izražavanje vlastitog mišljenja	<p>„Najviše mi se svidjelo koliko je svaki naš "sat" bio opušten i koliko smo imali prostora za izražavanje svog mišljenja bez imalo osude, ustvari se svaki taj "sat" temelji na dijeljenju mišljenja, potvrđivanju tvrdnji i učenju o novim temama koje nas dovode do drugačijeg razmišljanja i pogleda na stvari i također smo imali među najboljim profesorima u školi kao voditelje ZAG-a koji su u potpunosti opušteni, dragi i pristupačni te stvarno daju sve od sebe da je nama dobro, da nešto naučimo a uz to sve i da se zabavimo.“</p>

Jedna od ključnih prednosti koje učenici navode jesu upravo zanimljive teme kojima su se bavili na ZAG-u. Povezano s time, učenici ističu da im svidio način rada na ZAG-u koji uključuje mnogobrojne rasprave, razgovore, suradnju, terensku nastavu i izlete, itd. Učenici posebice ističu da im se svidio timski rad i zajedničko rješavanje odabranog problema. Svidjelo im se što je nastava ponekad organizirana u vidu putovanja, izleta ili terenske nastave. Opuštena atmosfera u kojoj se potiče izražavanja vlastitog mišljenja te povezano s time osjećaj da su unaprijedili vlastite vještine debatiranja, raspravljanja i promišljanja navode kao važne aspekte koji su doprinijeli njihovom zadovoljstvu pohađanja ZAG-a.

Tablica 2.3.11.

Sugestije za unaprjeđenje ZAG-a

Teme	Iskazi koji ih potvrđuju
Bolja vremenska organizacija ZAG-a	<p>„Da ZAG bude kad ima školskog busa“</p> <p>„Da se aktivnosti ne odvijaju tijekom nastave jer puno izostajemo iz škole.“</p>
Učestalije sudjelovanje u aktivnostima u zajednici, češća terenska nastava	<p>„Možda malo više terenske nastave.“</p> <p>„Mislim da se trenutno ZAG provodi poprilično dobro te da nema puno stvari koje bi se mogle</p>

	<p><i>promijeniti osim da još više sudjelujemo negdje izvan naše zajednice.“</i></p> <p><i>„Sviđa mi se sadašnji program, ali bih htjela da više vremena provodimo istraživajući izvan škole.“</i></p> <p><i>„Skoro sve je bilo izvrsno, ali ako bih nešto promijenila onda bih htjela da smo više sastanka provodili van učionice.“</i></p> <p><i>„Više rada na svježem zraku(vani).“</i></p>
Adekvatniji odabir tema	<p><i>„Više stvari koje smo učili sam već znao, volio bi obrađivati teme o kojima malo ljudi zna.“</i></p> <p><i>„Bilo bi korisno dublje diskutirati i o kontraverznijim, kompliciranijim temama.“</i></p>

Na pitanje što bi promijenili u izvannastavnoj aktivnosti ZAG, većina učenika odgovara da ne bi ništa mijenjali te da su zadovoljni iskustvom pohađanja ZAG-a. Dio učenika prostor za unaprjeđenje ZAG-a vidi prvenstveno u boljoj vremenskoj organizaciji ZAG-a. Osim toga, učenici izražavaju želju za češćim terminima terenske nastave, ali i općenito za češćim sudjelovanjem u aktivnostima u zajednici i boravljenju izvan učionice. Pored navedenog, poneki učenici vide prostor za unaprjeđenje ZAG-a u adekvatnijem odabiru tema. Neki smatraju da su odabrane teme njima već poznate te da bi teme trebale biti zanimljivije, raznolikije i kontroverznije (Tablica 2.3.11.).

3. KLJUČNI NAGLASC I PREPORUKE VREDNOVANJA PILOT PROVEDBE PROGRAMA IZVANNASTAVNE AKTIVNOSTI ZAJEDNICA AKTIVNIH GRAĐANA (ZAG) U ŠKOLSKOJ GODINI 2022./2023.

Iz prikazanih rezultata evaluacije izdvojeno je nekoliko ključnih naglasaka koji reflektiraju mišljenja, iskustva i prijedloge sudionika vezane uz određene teme koje su bile predmetom evaluacije i oko kojih je uočena suglasnost većine sudionika iz pojedine skupine. Uključeni su i neki dijelovi iz otvorenih komentara sudionika koji su uočeni u odgovorima većeg broja sudionika. Izdvojeni naglasci mogu poslužiti Povjerenstvu prilikom planiranja određenih aspekata nastavka programa u idućoj školskoj godini. Također mogu poslužiti kao osnova za razgovor s nastavnicima-provoditeljima, ravnateljima, učenicima, roditeljima, provoditeljima edukacija, predstavnicima Grada i drugim dionicima u aktivnostima pripreme provedbe u idućem periodu. U okviru svake teme izdvojeno je nekoliko preporuka za unaprjeđenje programa tijekom iduće godine provedbe.

3.1. Prijedlog okvirnog kurikuluma izvannastavne aktivnosti Zajednica aktivnih građana — ZAG (sadržaji, teme, ciljevi, metode poučavanja i vrednovanja)

Nastavnici-provoditelji zadovoljni su sa sadržajem i korisnošću dokumenta Prijedlog okvirnog kurikuluma izvannastavne aktivnosti Zajednica aktivnih građana — ZAG

Što se tiče sadržaja navedenog u dokumentu *Prijedlog okvirnog kurikuluma izvannastavne aktivnosti Zajednica aktivnih građana — ZAG*, rezultati evaluacije pokazuju da su nastavnici-provoditelji uglavnom zadovoljni sa sadržajem i korisnošću uputa odnosno može se zaključiti da ih je dokument razmjerno dobro pripremio za određene aspekte provedbe programa. Određeni broj nastavnika traži više konkretnih uputa, materijala i primjera iz prakse koji mogu pomoći za osmišljavanje i provedbu aktivnosti s učenicima.

Većina nastavnika ističe da bi im odgovaralo da i dalje mogu samostalno odabrati ponuđene teme/sadržaje iz kurikuluma

Rezultati pokazuju da većina nastavnika preferira fleksibilnost u odabiru tema i aktivnosti, odnosno ovu praksu žele zadržati i tijekom idućih godina provođenja.

Dio nastavnika propituje treba li i na koji način neke sadržaje unaprijed propisati kao obavezne ili zajedničke svima

Što se tiče obrade ponuđenih tema i sadržaja, rezultati su ukazali da postoji razlika između nastavnika u načinu odabira sadržaja i tema u okviru programa. Posebno valja obratiti pažnju na teme koje su nastavnici manje obrađivali. Ove rezultate treba staviti u odnos s komentarima nastavnika koji ukazuju na (društvenu) relevantnost pojedinih tema odnosno potrebu da se dio sadržaja unaprijed propiše kao obavezni ili zajednički svima. Iako nastavnici uglavnom pohvaljuju fleksibilnost programa i mogućnost da samostalno odabiru sadržaj i način obrade tema, dio nastavnika izražava potrebu za propisivanjem obaveznog u odnosu na izborni dio sadržaja. Pritom sugeriraju da valja odrediti koje teme u određenom trenutku zaslužuju više pozornosti, kao i da teme treba pažljivije prilagoditi uzrastu i razvojnoj dobi učenika. Imajući u vidu da je najveći broj nastavnika teme odabrao upravo po kriteriju iskazanog interesa učenika za temu i osobne procjene važnosti teme u određenom društvenom trenutku, valja dodatno propitati koje teme bi trebale ući u obavezni dio sadržaja, te na koji način i u kojem trenutku donijeti odluku o tome (primjerice, zajedničkim dogovorom između Povjerenstva i provoditelja na početku školske godine izraditi izvedbeni plan).

Preporuke vezane uz dokument okvirnog kurikuluma (sadržaje, teme):

- Provoditeljima ponuditi više konkretnih primjera, materijala i uputa za odabir aktivnosti koje će provoditi u okviru ZAG-a
- Razmotriti sugestije provoditelja vezane uz izdvajanje sadržaja i tema koje bi mogle biti obavezne ili zajedničke svima, uz istovremeno zadržavanje fleksibilnosti u odabiru sadržaja i aktivnosti

3.2. Ciljevi i odgojno-obrazovni ishodi programa

Nastavnici-provoditelji se u manjoj mjeri fokusiraju na one odgojno-obrazovne ishode koji traže aktivni angažman ili djelovanje učenika u zajednici

Što se tiče fokusiranja na određene ciljeve odnosno odgojno-obrazovne ishode, valja uočiti da su nastavnici manje birali ishode koji traže aktivni angažman ili aktivno djelovanje učenika, dok su više fokusirani na ishode koji se lakše realiziraju u učioničkom okruženju odnosno za čiju realizaciju treba manje intervencija iz okruženja. Ovi rezultati mogu se potkrijepiti i podacima vezanima uz odabir i primjenu određenih metoda učenja i poučavanja, gdje se može uočiti da su nastavnici manje od ostalih ponuđenih metoda koristili akcijske metode poučavanja. Također se mogu staviti u kontekst s iskazanim preprekama pri odabiru i uspostavljanju suradnje s dionicima iz lokalne zajednice.

Većina ravnatelja smatra važnim da učenici njihove škole razvijaju građanske kompetencije

Iako u ovoj fazi evaluacije nije stavljen naglasak na provjeru realizacije odgojno-obrazovnih ishoda učenika nakon pohađanja ZAG-a, valja naglasiti da većina ravnatelja ističe važnim da učenici u njihovim školama imaju priliku razvijati građanske kompetencije.

Ravnatelji smatraju da je program doprinio jačanju građanskih kompetencija učenika

Ravnatelji smatraju da je program uglavnom ili u većoj mjeri doprinio realizaciji građanskih kompetencija navedenih u okvirnom kurikulumu, pri čemu najvišim procjenjuju osnaživanju interesa učenika za zbivanja u zajednici. Također smatraju da je program u većoj mjeri doprinio jačanju aktivne komunikacije i interakcije između nastavnika i učenika.

Učenici smatraju da su na ZAG-u naučili puno više nego što su očekivali

Učenici ističu da je program ZAG ispunio njihova očekivanja. Razmjerno visoko samoprocjenjuju realizaciju određenih ishoda, pri čemu najviše ističu bolje razumijevanje svoje uloge u zajednici i mogućnosti utjecanja na donošenje odluka.

Učenici još ne prepoznaju da ih je program osnažio za neke aspekte aktivnog djelovanja u zajednici

Iako rezultati učeničkih samoprocjena razvijenosti građanskih kompetencija u okviru ZAG-a pokazuju visoke rezultate (upoznati su sa problemima u zajednici, koracima u rješavanju i sl.), ističe se nekoliko ishoda za koje se ne osjećaju dovoljno osnaženima. Pritom se ističe ishod usmjeren na aktivno djelovanje u zajednici. U odnosu na druge ishode, niže je procijenjeno sudjelovanje učenika u volonterskim akcijama.

Građanski odgoj doprinio je osnaživanju pozitivne klime u školi kroz osnaživanje uvažavanja prijedloga učenika i osnaživanje povjerenja učenika u nastavnike

Ravnatelj procjenjuje da je građanski odgoj doprinio osnaživanju pozitivne klime u školi pri čemu se ističu visoke procjene određenih pokazatelja pozitivne klime, osobito onaj koji se odnosi na uvažavanje prijedloga učenika i osnaživanje povjerenja učenika u nastavnike.

Preporuke vezane uz ciljeve i odgojno-obrazovne ishode

- osnažiti provoditelje za osmišljavanje i provedbu aktivnosti koje vode prema realizaciji ishoda usmjerenih na aktivno djelovanje u zajednici
- dodatno potaknuti i osnažiti provoditelje za intenzivniju primjenu akcijskih metoda poučavanja koje vode prema realizaciji ishoda usmjerenih na aktivno djelovanje u zajednici
- osnažiti provoditelje za provedbom aktivnosti koje uključuju aktivnu suradnju s akterima iz vanjskog okruženja
- potaknuti učenika na više volonterskog rada u zajednici

3.3. Stručno usavršavanje

Nastavnici-provoditelji uglavnom su zadovoljni provedenim edukacijama i individualnim konzultacijama

Rezultati evaluacije pokazuju da su nastavnici-provoditelji u velikoj mjeri zadovoljni s ponuđenim stručnim edukacijama i individualnim konzultacijama, što se u velikoj mjeri podudara s podacima evaluacije programa stručnog usavršavanja koje su proveli njihovi provoditelji.

Stručne edukacije se u idućim ciklusima mogu dodatno usmjeriti na primjenu metoda vrednovanja i odabir aktivnosti učenika

Neke od smjernica za poboljšanje ukazuju na potrebu nastavnika provoditelja za više konkretnih nastavnih materijala, primjera i uputa za odabir i primjenu aktivnosti. Ovo je tema o kojoj treba pažljivije promisliti prije iduće školske godine, budući da ne odražava kvalitetu stručnih edukacija, nego ukazuje na veću potrebu nastavnika za direktnim uputama. U određenoj mjeri može se uočiti nespremnost ili nepripremljenost nastavnika-provoditelja za kreativno osmišljavanje aktivnosti. Može se pretpostaviti da bi bilo poželjno da nastavnici preuzmu veći stupanj odgovornosti za osmišljavanje vlastitih materijala i odabir aktivnosti, budući da to proizlazi iz njihove očekivane osposobljenosti i osigurane autonomije u provedbi programa. S druge strane, to može ukazivati na veće radno opterećenje nastavnika ili nedostatak vremena koje mogu uložiti u razvijanje materijala. O ovoj temi vrijedi dodatno raspraviti prilikom planiranja novog ciklusa provedbe programa.

Ravnatelji smatraju da veći broj nastavnika treba uključiti u stručne edukacije

Iz komentara ravnatelja vidljivo je da vrijedi povećati broj nastavnika osposobljenih za provođenje građanskog odgoja i obrazovanja, kako bi se osigurale eventualne zamjene za odsutne nastavnike, ali i senzibilizirao veći broj nastavnika u školama za ove teme.

Preporuke vezane uz stručno usavršavanje

- dodatno osnažiti provoditelje za osmišljavanje vlastitih aktivnosti i nastavnih materijala
- dodatno osnažiti provoditelje za primjenu metoda vrednovanja
- omogućiti kontinuirano usavršavanje većeg broja nastavnika za ZAG kako bi se povećao broj nastavnika osposobljenih za provedbu programa

3.4. Organizacija i provedba programa

Rezultati pokazuju da nastavnici-provoditelji trebaju veći stupanj podrške u organizaciji rasporeda i prostora održavanja izvannastavne aktivnosti

Nastavnici provoditelji i ravnatelji su suglasni u tome da im treba više podrške u organizaciji rasporeda za održavanje ZAG-a, posebno u kontekstu izrade satnice. Također su upozorili na probleme vezane uz prostor, a najviše podrške trebaju nastavnici koji rade u školama u kojima se odvija smjenski rad.

Nastavnici ističu da učenici ne pohađaju program redovito

Povezano s organizacijskim poteškoćama može biti i neredovito pohađanje programa, o čemu svjedoče pojedinačni iskazi nastavnika-provoditelja. Učenici također daju iskaze iz kojih je vidljivo da pohađanje ZAG-a ovisi o nastavi na drugim predmetima, izostancima i drugim objektivnim razlozima.

Nastavnici traže više smjernica pri odabiru i više podrške pri kontaktiranju aktera iz vanjskog okruženja

Rezultati su pokazali da veliki postotak nastavnika nije uspostavio značajniju suradnju s preporučenim akterima iz lokalne zajednice odnosno vanjskog okruženja. Iz otvorenih komentara može se zaključiti da trebaju više smjernica pri odabiru, ali i više podrške pri uspostavljanju kontakata s određenim akterima.

Nastavnici sugeriraju da programu treba dodijeliti važniju ulogu u školskom kurikulumu

Iz komentara nastavnika može se uočiti više sugestija usmjerenih prema osnaživanju uloge građanskog odgoja i obrazovanja u školskom kurikulumu. Neki od prijedloga odnose se na promjenu statusa iz izvannastavne aktivnosti u izborni ili fakultativni predmet. Također se ističe potreba da se ukloni povezanost ili konotacija s bilo kojom ideologijom od predmeta odnosno aktivnosti građanskog odgoja i obrazovanja.

Preporuke vezane uz organizaciju i provedbu programa

- ponuditi provoditeljima snažniju podršku u pronalaženju satnice u rasporedu i prostora za izvođenje ZAG-a ovisno o veličini i drugim obilježjima škole
- ponuditi provoditeljima više podrške u odabiru i kontaktiranju subjekata iz vanjskog okruženja
- založiti se kroz javne rasprave za jačanje uloge građanskog odgoja i obrazovanja u školskom kurikulumu

3.5. Motivacija i interes nastavnika, učenika i ravnatelja za sudjelovanje u programu ZAG

Rezultati pokazuju visoki stupanj motivacije i interesa svih skupina sudionika za sudjelovanje u programu ZAG

Rezultati evaluacije pokazuju da postoji visoka razina motivacije za nastavak programa iz perspektive svih skupina sudionika. Određene razlike u procjenama postoje u percepciji motiviranosti učenika. Dok nastavnici i ravnatelji procjenjuju da dio učenika nije motiviran za pohađanje programa, učenici uglavnom iskazuju visoku razinu motiviranosti. Moguće je da su evaluacijski upitnik ispunili oni učenici koji su i inače motiviraniji za sudjelovanje u ZAG-u. Također valja uzeti da je dio pokazatelja (primjerice, neredovito pohađanje programa, veći broj izostanaka) vjerojatno vezan i uz probleme u organizaciji rasporeda, a ne nužno zbog manjka motivacije za sudjelovanje u programu.

Većina nastavnika i učenika uključila se u provedbu ZAG-a iz vlastitog interesa i želje za sudjelovanjem

Rezultat i pokazuju da se većina nastavnika i učenika u program uključilo iz osobnog interesa za program i njegove sadržaje, dok se manji broj uključio na temelju drugih razloga (na poticaj ravnatelja i sl.).

Većina nastavnika, učenika i ravnatelja planira sudjelovati u programu i tijekom idućih godina, a program bi preporučili i drugima

Također valja istaknuti da se većina nastavnika i učenika planira uključiti u sudjelovanje u programu i iduće godine, a program bi preporučili i drugim sudionicima.

Preporuke vezane uz motiviranje sudionika

- potaknuti i motivirati veći broj učenika na sudjelovanje u programu
- pravovremeno informirati učenike i roditelje o izvođenju programa

3.6. Zadovoljstvo učenika programom

Učenici su uglavnom ili u velikoj mjeri zadovoljni sa sadržajem i načinom izvođenja programa

Učenici su dali razmjerno visoke procjene na pitanja o zadovoljstvu različitim aspektima sadržaja i načinu rada u okviru ZAG-a. Svidjelo im se što sudjeluju u odabiru tema. Tek u manjem broju učeničkih iskaza može se uočiti da bi radije birali neke druge teme (one koje su im manje poznate otprije).

Učenicima se svidio timski rad i zajedništvo

Učenici su u svojim iskazima naglasili zadovoljstvo timskim radom u okviru ZAG-a, pri čemu ističu zajednički rad na problemu, rad s drugim učenicima i sl. Učenici u okviru ZAG-a slobodno izražavaju svoje mišljenje u grupi i procjenjuju da su bolje razvili socijalne vještine.

Učenicima se svidjela terenska nastava

Učenici su iskazali zadovoljstvo načinom rada koji je podrazumijevao izlazak iz učionice i odlazak na teren.

Preporuke vezane uz zadovoljstvo učenika programom

- usmjeriti se na obradu manje poznatih tema koje izazivaju kontroverze i traže dublju obradu i diskusiju
- potaknuti više terenskog rada
- učenike dodatno osnažiti za aktivno djelovanje u zajednici

3.7. Iskazana potreba za dodatnom podrškom

Nastavnici trebaju dodatne smjernice za odabir aktivnosti

Nastavnici su u više navrata istaknuli da trebaju dodatne smjernice za odabir aktivnosti koji će se provoditi u okviru ZAG-a. Primjerice, traže da se tijekom stručnih edukacija osigura više primjera dobre prakse iz drugih škola, više nastavnih materijala i sl.

Nastavnici traže više podrške od Gradskog ureda

Od Gradskog ureda traži se više podrške u smislu javne promidžbe programa, kontaktiranja aktera iz vanjskog okruženja s kojima će moći surađivati u okviru realizacije aktivnosti.

Preporuke vezane uz dodatnu podršku provedbi programa

- potrebno je jačati povezivanje škole s lokalnom samoupravom i lokalnom zajednicom
- program treba intenzivnije predstaviti u javnosti

4. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Rezultati evaluacije pokazuju da su sve skupine sudionika uglavnom zadovoljne s programom ZAG i da su spremni sudjelovati i u narednom razdoblju. Program bi preporučili i drugim učenicima odnosno školama, smatraju nužnim da se u program uključi više učenika i provoditelja, te su suglasni u procjeni važnosti razvijanja građanskih kompetencija.

Imajući u vidu da se evaluacija programa odvijala za vrijeme trajanja programa i u ovoj fazi nisu provjereni ishodi programa, u narednom razdoblju svakako valja obratiti pozornost na stupanj realizacije pojedinih ciljeva odnosno odgojno-obrazovnih ishoda. Posebno valja voditi računa o ishodima više razine aktivnog djelovanja učenika u zajednici.

Također valja preciznije analizirati teme odnosno probleme na kojima su učenici radili u okviru programa. Iako se u okviru evaluacijskog postupka napravio uvid u odabrane teme i način njihove obrade, vjerojatno se opseg i način obrade tema dodatno razvijao do kraja školske godine. Postojeći uvidi mogli bi poslužiti za odabir uspješnih praksi i oblikovanje smjernica za provoditelje u idućoj školskoj godini. Pritom svakako vrijedi oslušivati prijedloge za unaprjeđenje programa koji su iskazale sve tri grupe sudionika.

5. PRILOZI

4. 1. Upitnik za nastavnice i nastavnike

Poštovane nastavnice, poštovani nastavnici,

tijekom školske 2022./23. godine sudjelovali ste u pilot provedbi izvannastavne aktivnosti Zajednica aktivnih građana (ZAG) koja se provodi u više osnovnih i srednjih škola Grada Zagreba. U tijeku je evaluacija provedbe programa. Molimo Vas da kao sudionici prve generacije provoditeljica i provoditelja programa ispunite ovaj anketni upitnik i uputite nam povratne informacije o Vašem iskustvu u programu. Cilj evaluacije je steći uvid u Vaše neposredno iskustvo organizacije, pripreme i provedbe ZAG-a kako bismo bolje razumjeli izazove s kojima ste se suočili i preciznije utvrdili u kojim aspektima se proces može unaprijediti u svim njegovim fazama.

Molimo da Vaši odgovori budu potpuni i iskreni kako bi se priprema i provedba ZAG-a unaprijedila i kako bi bila još bolje prilagođena sljedećoj grupi nastavnica i nastavnika koji će ga provoditi. Napominjemo da se evaluacijom ne vrednuju pojedine škole niti nastavnici, već program ZAG i njegovo provođenje. Rezultati istraživanja neće se prikazivati na razini pojedinih škola odnosno djelatnika.

Za ispunjavanje ovog upitnika trebat će Vam oko 20 minuta. Zahvaljujemo Vam na trudu i vremenu koje ćete odvojiti za ispunjavanje upitnika.

Ako imate pitanja u vezi evaluacije ili komentar na neki dio upitnika, slobodno nam se javite na e-mail adresu: vesna.kovac@ffri.uniri.hr

Članice tima za evaluaciju pilot projekta ZAG - prof. dr. sc. Vesna Kovač, prof. dr. sc. Jasminka Ledić i dr. sc. Nena Vukelić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci

1. OPĆI PODACI

Za početak, zanimaju nas neke opće informacije o Vama i Vašem radu na provedbi ZAG-a.

Vaš rod:
1. Ž
2. M

Duljina radnog iskustva na radnom mjestu nastavnice/ka:

(Molimo upisati odgovor)

Škola u kojoj ste zaposleni:

(Molimo upisati odgovor)

Predmet/i koji/e poučavate u školi:

(Molimo upisati odgovor)

U provedbu ZAG-a uključila/o sam se:

(Molimo označite opciju koja najbolje odgovara)

1. zbog osobnog interesa za rad u ovoj izvannastavnoj aktivnosti
2. na inicijativu ravnatelja
3. zbog drugih razloga (upišite kojih): _____

Tema/problem na kojoj su učenici radili u okviru ZAG-a:

(Molimo upisati odgovor)

Opišite ukratko što ste radili u okviru tema/problema:

(Primjerice, opišite aktivnosti učenika tijekom rada na temi/problemu, ustanove koje ste posjetili i sl.)

2. OKVIRNI KURIKULUM ZAG-a

Zanima nas Vaše mišljenje o nekim općim aspektima okvirnog kurikuluma ZAG-a i provedbe ove izvannastavne aktivnosti. Molimo da nam na skali od 1 do 5 najprije iskažete svoje slaganje sa sljedećim tvrdnjama (1 - uopće se ne slažem, 5 - u potpunosti se slažem)		1 – Uopće se ne slažem	2	3	4	5 – u potpunosti se slažem
1.	Sadržaji navedeni u dokumentu okvirnog kurikuluma ZAG-a jasno su i detaljno prezentirani	1	2	3	4	5
2.	U dokumentu kurikuluma trebalo bi biti više pojašnjenja i uputa za provoditelje	1	2	3	4	5
3.	Dobro sam usvojio/la sadržaje tema koje se obrađuju u okviru programa	1	2	3	4	5
4.	Dobro sam pripremljen/a za korištenje preporučenih metoda poučavanja	1	2	3	4	5
5.	Dobro sam pripremljen/a za korištenje preporučenih metoda vrednovanja	1	2	3	4	5
6.	Teme i sadržaji iz kurikuluma dobro su prilagođeni dobi učenica/ka koji pohađaju ZAG	1	2	3	4	5
7.	Učenice/i redovito pohađaju ovu izvannastavnu aktivnost	1	2	3	4	5
8.	Učenice/i su dobro prihvatili ovu izvannastavnu aktivnosti	1	2	3	4	5
9.	Program je generalno dobro pripremio i osnažio učenice/ke za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici	1	2	3	4	5
10.	Učenici/e ispunjavaju očekivanja koja se ispred njih postavljaju u okviru programa	1	2	3	4	5

Molimo procijenite u kojoj mjeri su Vam smjernice navedene u okvirnom kurikulumu ZAG-a bile korisne (jasne, dovoljne) za odabir ili provedbu sljedećih elemenata programa (1 – uopće nisu bile korisne; 5 – u potpuno su bile korisne)		1 – Uopće nisu bile korisne	2	3	4	5 – U potpunosti su bile korisne
1.	Za odabir društveno relevantnih problema	1	2	3	4	5
2.	Za odabir ciljeva i tema koje će se pokriti tijekom rada na problemu	1	2	3	4	5
3.	Za odabir aktivnosti koje će učenici provoditi u okviru rada na problemu	1	2	3	4	5
4.	Za odabir aktera iz društvenog okruženja	1	2	3	4	5

5.	Za odabir i primjenu nastavnih metoda	1	2	3	4	5
6.	Za odabir i primjenu metode vrednovanja	1	2	3	4	5

Koja bi Vam opcija vezana uz odabir sadržaja i tema bolje odgovarala u nastavku programa ZAG?

1. Više bi mi odgovaralo da i dalje mogu samostalno odabrati ponuđene teme/sadržaje iz kurikuluma
2. Više bi mi odgovaralo da su određeni sadržaji i teme unaprijed propisani kao obavezni

3. TEME I SADRŽAJI

U dokumentu okvirnog kurikuluma je navedeno 5 ključnih tema odnosno 29 sadržaja koje se mogu obrađivati u okviru izvannastavne aktivnosti ZAG i koje se popisane u ovom cijelu upitnika. Molimo Vas da upišete znak „x“ uz one sadržaje na koje ste se fokusirali u okviru provedbe ZAG-a.

Tema 1. Ljudska prava i slobode kao vrijednosti u zajednici prava, pravo na adekvatan životni standard, pravo na zdravlje i socijalnu zaštitu, pravo na obrazovanje, pravo na čist okoliš, radnička prava, kolektivna prava.

1.	Prava djece.	
2.	Manjine u zajednici.	
3.	Ranjive skupine u zajednici.	
4.	Prepreke ostvarivanju ljudskih prava i primjeri kršenja ljudskih prava.	
5.	Nacionalni i međunarodni mehanizmi zaštite ljudskih prava.	
6.	Branitelji ljudskih prava.	

Tema 2. Odlučivanje i važnost djelovanja u demokraciji

1.	Temeljna načela i oblici demokracije.	
2.	Institucije lokalne i nacionalne vlasti te međunarodne političke institucije i njihove ovlasti.	
3.	Glas mladih: vijeća učenika, savjeti, udruge.	
4.	Preduvjeti za jednakost participacije i djelovanje za promjenu.	
5.	Uloga organizacija civilnog društva u demokracijama.	

6. Mediji u demokraciji.	
7. Djelovanje na društvenim mrežama (participacija i manipulacija).	

Tema 3. Javno dobro, društvene karakteristike i akteri u zajednici

1. Privatna dobra, javni interes i javna dobra, zajednička dobra.	
2. Dostupnost javnih dobara i prepreke njihovu ostvarivanju.	
3. Raspodjela ekonomskih dobara, siromaštvo i politike redistribucije za društvenu pravednost.	
4. Identificiranje aktera koji djeluju u zajednici i istraživanje njihove uloge u zajednici.	
5. Društvene karakteristike zajednica poput vrijednosti, povjerenja, razine siromaštva.	

Tema 4. Zajednice različitih

1. Društvene odrednice identiteta i njihova isprepletenost.	
2. Problem netrpeljivosti prema različitim identitetima: predrasude, stereotipi, individualna i strukturna diskriminacija, govor mržnje.	
3. Supkulture mladih.	
4. Problem vršnjačkog nasilja.	
5. Različiti oblici migracija.	
6. Vrijednost tolerancije, pluralizma i primjeri solidarnosti u zajednici.	

Tema 5. Zajednice u kontekstu održivosti

1. Razlika između želja i potreba i uloga reklama u stvaranju potreba. Životni stilovi i potrošačko društvo.	
2. Proizvodnja, distribucija i potrošnja materijalnih dobara u kontekstu planetarnih granica. Profit temeljen na fosilnim gorivima, globalni lanac nabave, otpad i njihov utjecaj na klimatske promjene i smanjenje bioraznolikosti.	
3. Klimatska pravednost: nejednaka odgovornost za i ranjivost na posljedice klimatskih promjena.	
4. Identificiranje različitih društvenih pokreta za održivost i djelovanje s ciljem doprinosa ekološkoj održivosti.	
5. Prakse za (samo)održivost: proizvodnja i razmjena vlastite hrane, energija iz vlastitog izvora, održiva gradnja, javne politike za održive zajednice.	

Molimo navedite što Vas je i u kojoj mjeri potaknulo na odabir sadržaja. U nastavku se nalazi nekoliko mogućih razloga za koje molimo da označite u kojoj mjeri su utjecali na Vaš odabir (1 – Uopće nije utjecalo na moj izbor; 5 – U potpunosti je utjecalo na moj izbor).		1 – Uopće nije utjecalo na moj izbor	2	3	4	5 – U potpunosti je utjecalo na moj izbor
Odabrala/o sam određene sadržaje:						
1.	...jer ih procjenjujem važnijima za realizaciju ciljeva ZAG-a.	1	2	3	4	5
2.	...jer ih procjenjujem važnima za rješavanje odabranog problema.	1	2	3	4	5
3.	...jer imam veći afinitet prema tim sadržajima.	1	2	3	4	5
4.	...jer o njima imam više stečenog znanja odnosno bolje sam informiran/a.	1	2	3	4	5
5.	...jer mi ih je preporučio/la provoditelj/ica edukacije.	1	2	3	4	5
6.	...jer su ih odabrali učenici.	1	2	3	4	5

Ako postoji još neki razlog iz kojeg ste odabrali sadržaje, a nije pokriven u prethodnom pitanju, molimo vas navedite ga u nastavku.

--

4. CILJEVI I ODGOJNO-OBRAZOVNI ISHODI

U dokumentu okvirnog kurikulumu ZAG navedeno je pet ključnih ciljeva i 13 odgojno-obrazovnih ishoda koji su popisani u ovom dijelu upitnika. Molimo Vas da uz navedene ishode znakom „x“ označite one na koje ste se fokusirali tijekom provođenja ZAG-a.

Cilj 1. Ojačati interes za zbivanja u zajednici	
1.	Učenica prepoznaje i istražuje pojave i probleme u zajednici uočavajući njihovu važnost, njihove uzroke i posljedice te njihov utjecaj na život članova zajednice.
2.	Učenica kritički procjenjuje u kojim aktivnostima u zajednici želi sudjelovati i na koji način.
3.	Nisam se fokusirao/la na navedene ishode tijekom provedbe ZAG-a.

Cilj 2. Razviti pozitivne stavove o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice

1.	Učenica razumije sebe kao dio zajednice i prepoznaje potrebu za suradnjom i sudjelovanjem u rješavanju problema u zajednici.	
2.	Učenica potiče raspravu i razmjenu mišljenja o problemima u zajednici i načinima njihova rješavanja.	
3.	Učenica sudjeluje i potiče druge da sudjeluju u aktivnostima koje doprinose pozitivnim promjenama u zajednici.	
4.	Nisam se fokusirao/la na navedene ishode tijekom provedbe ZAG-a.	

Cilj 3. Osvijestiti važnost temeljnih demokratskih vrijednosti te potaknuti djelovanje u skladu s njima

1.	Učenica razumije vrijednosti mira i nenasilja, ljudskih prava i sloboda, jednakosti, tolerancije i solidarnosti kao temeljnih demokratskih vrijednosti.	
2.	Učenica razumije kakav učinak na zajednicu ima djelovanje pojedinaca, organizacija i institucija koje je u skladu ili u proturječju s temeljnim demokratskim vrijednostima.	
3.	Učenica samostalno osmišljava i provodi aktivnosti koje su usmjerene na rješavanje problema u skladu s demokratskim vrijednostima zajednice.	
4.	Nisam se fokusirao/la na navedene ishode tijekom provedbe ZAG-a.	

Cilj 4. Razviti kritičko razumijevanje društvenih, ekonomskih i političkih procesa te oblika uključenosti u donošenje odluka u zajednici

1.	Učenica istražuje i analizira društvene, ekonomske i političke procese u zajednici iz perspektive temeljnih demokratskih vrijednosti.	
2.	Učenica poznaje i razumije oblike i procedure demokratskog odlučivanja u zajednici i može pronaći primjeren oblik sudjelovanja u odlučivanju u konkretnoj situaciji.	
3.	Nisam se fokusirao/la na navedene ishode tijekom provedbe ZAG-a.	

Cilj 5. Razviti vještine i stavove potrebne za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici

1.	Učenica osmišljava aktivnosti koje su potaknute solidarnošću i empatijom i sudjeluje u volonterskim akcijama.	
2.	Učenica primjenjuje vještine aktivnog slušanja, i govorenja, i suradnje te nenasilnog rješavanja sukoba.	
3.	Učenica jasno artikulira i iznosi svoje ideje i stavove, primjereno ih obrazlaže i argumentirano raspravlja uvažavajući druge sudionike rasprave.	

4. Nisam se fokusirao/la na navedene ishode tijekom provedbe ZAG-a.

5. METODE POUČAVANJA I VREDNOVANJA

Molimo označite u kojoj ste mjeri koristili sljedeće metode učenja i poučavanja (1 uopće nisam koristila/o; 5 u velikoj mjeri sam koristila/o)		1 – Uopće nisam koristio/la	2	3	4	5 – U velikoj sam mjeri koristio/la
1.	Metode temeljene na suradnji (primjerice, oluja ideja, debata, mentalne mape...)	1	2	3	4	5
2.	Istraživačke metode (primjerice, anketa, intervju, opažanje...)	1	2	3	4	5
3.	Metode simulacije i igranja uloga (primjerice, igranje uloga, vrući stolac...)	1	2	3	4	5
4.	Akcijske metode (primjerice, metoda društvenih mreža, volonterski rad...)	1	2	3	4	5

Ako postoji još neka metoda učenja i poučavanja koju ste koristili, a koja nije pokrivena u prethodnom pitanju, molimo vas upišite je u nastavku.

--

Molimo navedite koje metode vrednovanja ste upotrijebili tijekom provedbe programa. Uz navedene metode, molimo označite s „x“ metode koje ste koristili:

1. Odabrane rubrike za procjenjivanje

2. Razgovor s učenicima o različitim aspektima rada

3. Skale procjene i samoprocjene

4. Učenički portfelji

5. Dnevnic rada

6. Izlazne karticama

Ako postoji još neka metoda vrednovanja koju ste koristili, a koja nije pokrivena u prethodnom pitanju, molimo vas upišite je u nastavku.

6. STRUČNO USAVRŠAVANJE I PODRŠKA PROVEDBI PROGRAMA

Tijekom pripreme za provedbu programa sudjelovali ste na stručnim edukacijama. Molimo Vas da označite u kojoj su Vas mjeri edukacije pripremile za određene aspekte pripreme programa (1 – nisu me uopće pripremile; 5 – u potpunosti su me pripremile).		1 – Uopće me nisu pripremile	2	3	4	5 – U potpunosti su me pripremile
Završene edukacije pripremile su me za:						
1.	...razumijevanje i primjenu sadržaja građanskog odgoja i obrazovanja.	1	2	3	4	5
2.	...odabir prikladnog problema za učenje.	1	2	3	4	5
3.	...realizaciju ciljeva i ishoda programa.	1	2	3	4	5
4.	...odabir i obradu tema iz programa.	1	2	3	4	5
5.	...odabir i koordiniranje aktivnosti učenika.	1	2	3	4	5
6.	...odabir i primjenu primjerenih metoda poučavanja.	1	2	3	4	5
7.	...odabir i primjenu primjerenih metoda vrednovanja.	1	2	3	4	5

Molimo navedite što biste nakon stečenog iskustva u provedbi programa promijenili u načinu i sadržaju edukacije, kako bi Vas edukacije što bolje pripremile za provedbu.

Procijenite u kojoj mjeri su Vam bili korisni sljedeći oblici podrške koji su Vam bili na raspolaganju prije ili tijekom provedbe programa (1 – uopće nisu bili korisni; 5 – u potpunosti su bili korisni).		1 – Uopće nisu bili korisni	2	3	4	5 – U potpunosti su bili korisni
1.	Stručno usavršavanje	1	2	3	4	5
2.	Individualne konzultacije	1	2	3	4	5
3.	Sastanci s povjerenstvom	1	2	3	4	5
4.	Podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade	1	2	3	4	5

5.	Podrška ravnatelja škola	1	2	3	4	5
6.	Podrška provoditelja iz drugih škola	1	2	3	4	5

Molimo navedite što biste nakon stečenog iskustva u provedbi programa sugerirali gore navedenim dionicima s ciljem unaprijeđena provedbe programa (upišite odgovor).

Tijekom provedbe, ovisno o sadržaju koji ste obrađivali, mogli ste uspostaviti suradnju s različitim akterima iz Vašeg okruženja. Molimo procijenite u kojoj ste mjeri zadovoljni sklopljenom suradnjom s pojedinim akterima (0 – nisam sklopila/o suradnju s ovim akterom; 1 - uopće nisam zadovoljna/an suradnjom; 5 - u potpunosti sam zadovoljna/an suradnjom).		1 – Uopće me nisu pripremile	2	3	4	5 – U potpunosti su me pripremile	0 – nisam sklopila/la suradnju s ovim akterom
1.	Vijeće gradske četvrti	1	2	3	4	5	0
2.	Mjesni odbor	1	2	3	4	5	0
3.	Jedinica lokalne samouprave (ustanova na razini grada)	1	2	3	4	5	0
4.	Predstavnici vlasti na nacionalnoj razini (Hrvatski sabor)	1	2	3	4	5	0
5.	Tvrtke koje djeluju na području grada ili županije	1	2	3	4	5	0
6.	Organizacije civilnog društva	1	2	3	4	5	0
7.	Ustanove iz područja kulture (kina, kazališta, muzeji, predstavnici medija)	1	2	3	4	5	0
8.	Ustanove iz područja socijalne skrbi	1	2	3	4	5	0

7. POTEŠKOĆE, PREPREKE I PRIJEDLOZI ZA POBOLJŠANJE PROVEDBE ZAG-a

Koji su, prema Vašem iskustvu, bili temeljni izazovi u provođenju ZAG-a u Vašoj školi?

(Možete označiti više od jedne opcije)

1. Nezainteresiranost/ili slaba zainteresiranost učenika za ZAG
2. Osobno nisam motiviran/a za provedbu ove aktivnosti
3. Nemam dovoljno stečenog znanja o sadržaju koji se obrađuju u okviru aktivnosti
4. Neadekvatan prostor u školi za odvijanje aktivnosti programa

5.	Organizacija rasporeda u inače pretrpanoj satnici
6.	Ishodovanje velikog broja suglasnosti za izvođenje aktivnosti
7.	Uspostavljanje suradnje s akterima u zajednici
8.	Nedovoljna podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade
9.	Nedovoljna podrška unutar škole
10.	Stručne edukacija me nisu dovoljno pripremile za provedbu ZAG-a
11.	Nešto drugo (molimo navedite): _____

Na kraju, molimo Vas da iskažete svoje slaganje sa sljedećim tvrdnjama (1- uopće se ne slažem; 5 – u potpunosti se slažem).		1 – Uopće se ne slažem	2	3	4	5 – U potpunosti se slažem
1.	Općenito sam zadovoljan/na provedbom ove izvannastavne aktivnosti	1	2	3	4	5
2.	Spreman/na sam za daljnju provedbu ove izvannastavne aktivnosti	1	2	3	4	5
3.	Zainteresiran/a sam za nastavak sudjelovanja u programu	1	2	3	4	5
4.	Preporučila/o bih drugim nastavnicima da se uključe u provedbu ove izvannastavne aktivnosti	1	2	3	4	5

Molimo navedite što bi prema Vašem mišljenju trebalo učiniti kako bi se program i njegova izvedba unaprijedili.

Na kraju, molimo Vas da dodate informaciju/mišljenje o ZAG-u koje nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima a smatrate ga relevantnim.

Zahvaljujemo što ste ispunili ovaj anketni upitnik.

Ako imate pitanja u vezi evaluacije ili komentar na neki dio upitnika, slobodno nam se javite na e-mail adresu: vesna.kovac@ffri.uniri.hr

4.2. Upitnik za ravnateljice i ravnatelje

Poštovana ravnateljice, poštovani ravnatelju,

U školskoj 2022./23. godini Vaša je škola uključena u ZAG (Zajednica aktivnih građana), program građanskog odgoja i obrazovanja razvijen za osnovne i srednje škole Grada Zagreba čija je svrha pripremiti i osnažiti učenice i učenike za aktivno i odgovorno djelovanje u demokratskoj zajednici. Program se u obliku izvannastavne aktivnosti izvodi po prvi puta, te njegova pilot faza uključuje i provođenje vrednovanja koje je usmjereno evaluaciji okvirnog kurikulumu ZAG-a kao i evaluaciji uvođenja i provođenja programa, s ciljem predlaganja promjena u okvirni kurikulum ZAG-a te njegova provođenja.

S obzirom na Vašu ulogu u školi, iznimno nam je važno Vaše iskustvo i mišljenje o provođenju programa te Vas molimo za suradnju. Napominjemo da se evaluacijom ne vrednuju škole, već program ZAG i njegovo provođenje. Rezultati istraživanja neće se prikazivati na razini pojedinih škola.

Za ispunjavanje upitnika bit će Vam potrebno oko 10-15 minuta. Molimo da posebnu pažnju obratite otvorenim pitanjima čiji nam odgovori mogu dati posebno vrijedne informacije o promjenama koje je potrebno predložiti za uspješno provođenje programa.

Unaprijed se zahvaljujemo na Vašim odgovorima.

Ako imate pitanja u vezi evaluacije ili komentar na neki dio upitnika, slobodno nam se javite na e-mail adresu: vesna.kovac@ffri.uniri.hr

Tim za evaluaciju pilot projekta ZAG - prof. dr. sc. Vesna Kovač, prof. dr. sc. Jasminka Ledić i dr. sc. Nena Vukelić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

1. OPĆI PODACI O UVOĐENJU ZAG-A

Za početak, zanimaju nas temeljne informacije o uvođenju ZAG-a u vašu školu. Molimo pročitajte sljedeća pitanja i odaberite odgovor koji u najvećoj mjeri predstavlja vaše iskustvo ili stav.

Vaša škola?

1.1. Ukratko, navedite koji je bio temeljni razlog/razlozi uključivanja vaše škole u provođenje ZAG-a:

--

1.2. Nastavnice i nastavnici koji su izvodili ZAG aktivnosti uključeni su u provedbu uglavnom prema:

(možete odabrati više opcija)

1. Njihovim preferencijama i iskazanoj želji za radom u programu ZAG
2. Manjku sati u okviru radnog vremena
3. Njihovoj želji za dodatnim prihodom
4. Njihovoj želji za učenjem i usavršavanjem
5. Mom prijedlogu/poticaju da se uključe
6. Nešto drugo:

1.3. S Prijedlogom okvirnog kurikulumu izvannastavne aktivnosti ZAG-a upoznat/a sam:

1. Detaljno, dobro poznajem kurikulum ZAG-a
2. Osrednje, kurikulum ZAG-a poznajem okvirno
3. Razmjerno slabo sam informiran/a o kurikulumu ZAG-a

1.4. Uvođenje i provedbu ZAG-a u mojoj školi pratim:

1. Detaljno, imao/imala sam sam dobar uvid u provedbu programa
2. Osrednje, o provedbi imam okvirne informacije
3. Razmjerno slabo sam informiran/informirana o provedbi programa
4. Uopće ne pratim (provedbu u potpunosti prepuštam nastavnicima provoditeljima)

1.5. Molimo označite tvrdnju koja najbliže opisuje ulogu ZAG-a u školskom kurikulumu:

1. Škola kroz školski kurikulum posebno vrednuje aktivnosti povezane s ciljevima ZAG-a
2. Škola zbog specifičnosti školskog kurikuluma nije u velikoj mjeri usmjerena ciljevima ZAG-a
3. Škola je svojim kurikulumom više usmjerena na područja kojima se ZAG uglavnom ne bavi

2. ZAG U NAŠOJ ŠKOLI

2.1. Molimo vas procijenite u kojoj je mjeri provođenje ZAG-a doprinijelo ostvarivanju različitih odgojno-obrazovnih ishoda u vašoj školi. Odgovori/vaše slaganje s ponuđenim mogućnostima označavaju se na ljestvici:

1 - nimalo ili izrazito malo je doprinijelo

2 - osrednje je doprinijelo

3 - većinom ili u potpunosti je doprinijelo

0 – ne mogu procijeniti

SMATRAM DA JE PROVOĐENJE ZAG-A U MOJOJ ŠKOLI DOPRINOSI...

		1 - nimalo ili izrazito malo je doprinijelo	2 - osrednje je doprinijelo	3 - većinom ili u potpunosti je doprinijelo	0 – ne mogu procijeniti
1.	...osnaživanju interesa učenika za zbivanja u zajednici	1	2	3	0
2.	...razvoju pozitivnih stavova učenika o odgovornosti svakog člana za dobrobit zajednice	1	2	3	0
3.	...osvješćivanju razvoja temeljnih demokratskih vrijednosti kod učenika	1	2	3	0
4.	...poticanju djelovanja učenika u skladu s temeljnim demokratskim vrijednostima	1	2	3	0
5.	...razvoju kritičkog razumijevanja društvenih, ekonomskih i političkih procesa kod učenika	1	2	3	0
6.	...razvoju vještina i stavova kod učenika potrebnih za brižan odnos prema drugima i odgovorno djelovanje u zajednici	1	2	3	0
7.	...poznavanju ljudskih prava i sloboda kao vrijednosti u zajednici	1	2	3	0
8.	...aktivnom sudjelovanju učenika u odlučivanju u demokraciji	1	2	3	0

9.	...osvješćivanju učenika o važnosti djelovanja političkih institucija, civilnog sektora u demokraciji	1	2	3	0
10.	...poznavanju javnog dobra, društvenih karakteristika zajednica i aktera u zajednici	1	2	3	0
11.	...razmatranju različitih odrednica identiteta, različitosti i vrijednosti tolerancije među učenicima	1	2	3	0
12.	...razmatranju izazova u kontekstu održivosti	1	2	3	0
13.	...korištenju suradničkih metoda učenja i poučavanja	1	2	3	0
14.	...korištenju istraživačkog pristupa u nastavi	1	2	3	0
15.	...korištenju akcijskih metoda u nastavi	1	2	3	0
16.	...aktivnoj komunikaciji i interakciji između učenika i nastavnika	1	2	3	0
17.	...osnaživanju povjerenja učenika u nastavnike	1	2	3	0
18.	...osnaživanju uvažavanja prijedloga učenika i njihovog sudjelovanja u odlučivanju	1	2	3	0
19.	...osnaživanju percepcije sigurnosti u školi	1	2	3	0
20.	...osnaživanju podržavajuće okoline u školi	1	2	3	0
21.	...poticanju individualnog pristupa u radu s učenicima	1	2	3	0
22.	...poticanju usavršavanja nastavnika	1	2	3	0
23.	...uključenosti škole u zajednicu	1	2	3	0
24.	...uređenosti škole (čistoća, urednost, održanost prostora)	1	2	3	0
25.	...povezivanju škole s lokalnom samoupravom	1	2	3	0

3. NAKON SUDJELOVANJA U ZAG-U

3.1. Koji su, prema vašem iskustvu, bili temeljni izazovi u provođenju ZAG-a u vašoj školi:

(možete označiti više izazova)

1. Nezainteresiranost učenika za ZAG
2. Slaba motiviranost nastavnika/izvoditelja programa
3. Poteškoće u prolasku termina i prostora za održavanje ZAG-a
4. Nedovoljna podrška Gradskog ureda za obrazovanje, sport i mlade
5. Nedovoljna stručnost nastavnika/izvoditelja programa

6.	Izostanak adekvatne pripreme nastavnika za provedbu ZAG-a
7.	Kurikulum ZAG-a nastavnicima nedovoljno informativan za izvođenje izvannastavne aktivnosti
8.	Nešto drugo:

3.2. Biste li preporučili svojim kolegicama/kolegama ravnateljicama/ravnateljima uvođenje ZAG-a u njihove škole:	
1.	DA
2.	NE
3.	DA, ali uz zadovoljavanje sljedećih uvjeta (molimo navedite uvjete):

3.3. Što je, prema vašem mišljenju, najvažnije učiniti kako bi se program i njegova izvedba unaprijedili:

3.4. Na kraju, molimo da dodate informaciju/mišljenje o ZAG-u koje nije bilo obuhvaćeno prethodnim pitanjima a smatrate ga relevantnim:

Zahvaljujemo za sudjelovanje u anketnom upitniku.

Ako imate pitanja u vezi evaluacije ili komentar na neki dio upitnika, slobodno nam se javite na e-mail adresu: vesna.kovac@ffri.uniri.hr

Tim za evaluaciju pilot projekta ZAG - prof. dr. sc. Vesna Kovač, prof. dr. sc. Jasminka Ledić i dr. sc. Nena Vukelić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

4.3. Upitnik za učenice i učenike

Poštovana učenice, poštovani učenice,

u ovoj je školskoj godini tvoja škola prvi put sudjelovala u provedbi izvannastavne aktivnosti ZAG – Zajednica aktivnih građana. Sada želimo vidjeti kako je izgledala provedba ove izvannastavne aktivnosti i predložiti ideje za poboljšanje kako bi aktivnost bila još bolja iduće školske godine.

S obzirom na to da si u ovoj školskoj godini sudjelovao/la u izvannastavnoj aktivnosti ZAG, voljeli bismo čuti tvoja iskustva, doživljaje i mišljenja o pohađanju ZAG-a. Ljubazno te molimo za sudjelovanje u ovom anketnom upitniku. U odgovorima na postavljena pitanja neće se vidjeti tko je ispunjavao upitnik. Molimo te da iskreno odgovaraš na pitanja te da odgovoriš na sva ponuđena pitanja.

Tvoja iskustva i mišljenja o ZAG-u od izuzetne su nam važnosti kako bismo ponudili korisne preporuke za unaprjeđenje izvannastavne aktivnosti ZAG.

Za ispunjavanje anketnog upitnika bit će ti potrebno oko 10 do 15 minuta. Unaprijed ti zahvaljujemo na odgovorima.

Ako imaš pitanja ili komentar na neki dio upitnika, slobodno nam se javi na sljedeću e-mail adresu: vesna.kovac@ffri.uniri.hr

Tim za evaluaciju pilot projekta ZAG - prof. dr. sc. Vesna Kovač, prof. dr. sc. Jasminka Ledić i dr. sc. Nena Vukelić s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci.

OPĆI PODACI

1. ROD	
<i>(Molimo te označi svoj rod)</i>	
1.	Ž
2.	M

2. U koji razred ideš?

5.	Peti razred osnovne škole	1.	Prvi razred srednje škole
6.	Šesti razred osnovne škole	2.	Drugi razred srednje škole
7.	Sedmi razred osnovne škole	3.	Treći razred srednje škole
8.	Osmi razred osnovne škole	4.	Četvrti razred srednje škole

3. Koju školu pohađaš?**1. ŠTO I ZAŠTO – ZAG?**

Za početak voljeli bismo te pitati čime ste se ti i ostali učenici bavili u sklopu izvannastavne aktivnosti ZAG, te koji su bili tvoji razlozi uključivanja upravo u tu izvannastavnu aktivnost.

1. Kako se zove tema/e na kojoj ste radili u sklopu izvannastavne aktivnosti ZAG?**2. Što te potaknulo da upišeš izvannastavnu aktivnost ZAG/ da se uključiš u ZAG?**

(Molimo te označi sve odgovore koji se odnose na tebe)

1. Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) me je motivirala da se uključim u ZAG.
2. Prijatelji iz razreda/škole su upisali ZAG pa sam se i ja odlučio/la na to.
3. Upisao/la sam ZAG jer su me roditelji potaknuli da to učinim.
4. Upisao/la sam ZAG jer sam htio/htjela naučiti nešto novo što ne učimo na obaveznim predmetima.
5. Upisao/la sam ZAG jer me zanimaju teme koje se obrađuju kroz tu izvannastavnu aktivnost.
6. Upisao/la sam ZAG jer sam htio/htjela raditi na rješavanju nekog praktičnog problema (u svojoj lokalnoj zajednici, školi, itd.).
7. Neki drugi razlog (molimo te napiši svoje razloge u nastavku): _____

2. ISKUSTVO POHAĐANJA ZAG-a

Zanimaju nas tvoja iskustva i doživljaji za vrijeme sudjelovanja u izvannastavnoj aktivnosti ZAG. Molimo te pročitaj niže navedene tvrdnje te označi u kojoj se mjeri slažeš s njima.							
Odgovori se označavaju na ljestvici od 1- Uopće se ne slažem do 5- U potpunosti se slažem . Za tvrdnje s kojima se niti slažeš niti ne slažeš označi srednju vrijednost (3) .							
		1 – Uopće se ne slažem				5- U potpunosti se slažem	
sadržaj	1.	Sviđaju mi se teme kojima smo se bavili na ZAG-u.	1	2	3	4	5
	2.	Sadržaj ZAG-a mi je bio dosadan.	1	2	3	4	5
Zadovoljstvo načinom rada	3.	Svidjelo mi se raditi na rješavanju problema kojeg smo odabrali na ZAG-u.	1	2	3	4	5
	4.	Svidjelo mi se raditi u s drugim učenicima u grupi u sklopu ZAG-a.	1	2	3	4	5
	5.	Svidjelo mi se što smo mi učenici sudjelovali u odabiru načina rješavanja problema.	1	2	3	4	5
	6.	Uspostavio/la sam dobru suradnju s drugim učenicima na ZAG-u.	1	2	3	4	5
	7.	Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nas je poticao/la na aktivno sudjelovanje u ZAG-u.	1	2	3	4	5
	8.	Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nam je pružio/la podršku pri radu na rješavanju odabranog problema.	1	2	3	4	5
	9.	Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) nas je poticao/la na interakciju i izražavanje vlastitog mišljenja.	1	2	3	4	5
	10.	Nastavnik/ca (voditelj/ica ZAG-a) uvažavao/la je naše prijedloge i mišljenja.	1	2	3	4	5
	11.	Osjećao/la sam da se u bilo kojem trenutku možemo osloniti na nastavnika/icu (voditelja/icu ZAG-a) tijekom rada na ZAG-u.	1	2	3	4	5
	12.	Od početka bilo mi je jasno kako će biti organiziran rad na ZAG-u.	1	2	3	4	5
Usporedba s redovnom nastavom	13.	Sudjelovanje u ZAG-u bilo mi je zanimljivije nego pohađanje redovne nastave (nastave na obaveznim predmetima).	1	2	3	4	5
	14.	Imao/la sam više posla na ZAG-u nego na obaveznim predmetima.	1	2	3	4	5

15.	Bilo mi je teško uskladiti sve obaveze na ZAG-u s obavezama na drugim predmetima.	1	2	3	4	5
16.	Voljela bih da je nastava na drugim predmetima organizirana kao ZAG.	1	2	3	4	5

		Molim te pročitaj niže navedene tvrdnje. Označi u kojoj se mjeri slažeš s njima.					
		Odgovori se označavaju na ljestvici od 1- Uopće se ne slažem do 5- U potpunosti se slažem . Za tvrdnje s kojima se niti slažeš niti ne slažeš označi srednju vrijednost (3) .					
		1 – Uopće se ne slažem				5- U potpunosti se slažem	
Procjena opterećenja	5.	Nisam se osjećao/la previše opterećeno zadacima za ZAG.	1	2	3	4	5
	6.	Povrh vremena provedenog na ZAG-u, morao/la sam posvetiti dodatno vrijeme za obavljanje aktivnosti u sklopu ZAG-a.	1	2	3	4	5
	7.	Nije mi se dalo ostajati nakon nastave/dolaziti prije nastave da radim na ZAG-u.	1	2	3	4	5
Ispunjenost očekivanja	8.	Naučio/la sam puno više nego što sam očekivao/la na ZAG-u.	1	2	3	4	5
	9.	Sudjelovanje u ZAG-u bilo je zanimljivije nego što sam očekivao/la.	1	2	3	4	5
	10.	Na ZAG-u stekao/la sam nova znanja i vještine koje su korisne za moj svakodnevni život.	1	2	3	4	5
	11.	Zbog sudjelovanja u ZAG-u promijenila sam mišljenje o temama kojima smo se bavili.	1	2	3	4	5
	12.	Na ZAG-u sam naučio/la neke stvari koje nisam očekivao/la da ću naučiti u školi.	1	2	3	4	5
Kako vide ZAG	13.	Smatram da bi ZAG trebao biti obavezan za sve učenike.	1	2	3	4	5
	14.	Preporučio/la bih prijateljima da upišu ZAG.					

3. NAKON SUDJELOVANJA U ZAG-u...

<p>Od trenutka sudjelovanja u ZAG moguće je da si uočio/la neke promjene u svojem svakodnevnom ponašanju, navikama, razmišljanju. Možda si postao/la aktivniji/a član/ica svoje zajednice (kvarta, susjedstva, škole.. itd.), možda u većoj mjeri promišljaš o različitim temama poput ljudskih prava, održivosti, različitosti, demokraciji, itd.</p> <p>U nastavku se nalaze pitanja u kojima te molimo da procijeniš kako izgleda tvoje razmišljanje i ponašanje nakon sudjelovanja u izvannastavnoj aktivnosti ZAG.</p> <p>Molimo te pročitaj niže navedene tvrdnje i označi u kojoj se mjeri slažeš s njima.</p> <p>Odgovori se označavaju na ljestvici od 1- Uopće se ne slažem do 5- U potpunosti se slažem. Za tvrdnje s kojima se niti slažeš niti ne slažeš označi srednju vrijednost (3).</p> <p>NAKON SUDJELOVANJA U IZVANNASTAVNOJ AKTIVNOSTI ZAG...</p>		<p>1 – Uopće se ne slažem</p>						<p>5- U potpunosti se slažem</p>	
Osnaženost za djelovanje (samoeфикаsnost)	1.	...znam kako pristupiti rješavanju problema u svojoj zajednici.	1	2	3	4	5		
	2.	... znam koji su koraci rješavanja problema u mojoj zajednici.	1	2	3	4	5		
	3.	...imam jasnu ideju kome se obratiti ako želim pokrenuti neku akciju u svojoj zajednici/mjesnom odboru.	1	2	3	4	5		
	4.	...osjećam se spremnom/nim sudjelovati u radu svoje zajednice.	1	2	3	4	5		
	5.	...vjerujem da mogu doprinijeti svojoj zajednici.	1	2	3	4	5		
NAKON SUDJELOVANJA U IZVANNASTAVNOJ AKTIVNOSTI ZAG...									
Osnaženost za djelovanje	6.	...u većoj mjeri obraćam pažnju na probleme u svojoj zajednici na koje bih mogao/la reagirati.	1	2	3	4	5		
	7.	...imam veći interes za sudjelovanje u aktivnostima u svojoj zajednici.	1	2	3	4	5		

8.	...mogu prepoznati koji problemi u mojoj zajednici zahtijevaju najviše pažnje (koje bi trebalo prije riješiti, prvo se na njih fokusirati).	1	2	3	4	5
9.	...osjećam da pripadam našoj zajednici, da sam njezin član.	1	2	3	4	5
10.	...češće razgovaram s prijateljima o problemima u našoj zajednici.	1	2	3	4	5
11.	...češće razgovaram s roditeljima i obitelji o ključnim pitanjima u našoj zajednici.	1	2	3	4	5
12.	...potičem prijatelje da se uključe u akcije koje doprinose napretku naše zajednice.	1	2	3	4	5
13.	...potičem svoje roditelje na uključivanje u akcije koje doprinose napretku naše zajednice.	1	2	3	4	5
14.	...u većoj mjeri nego dosad razmišljam o ljudskim pravima.	1	2	3	4	5
15.	...razumijem da mogu utjecati na događanja u svojoj zajednici.	1	2	3	4	5
16.	...osmišljam aktivnosti usmjerene na rješavanje problema u mojoj zajednici.	1	2	3	4	5
17.	...sudjelujem u volonterskim akcijama.	1	2	3	4	5
18.	...koristim nenasilno rješavanje sukoba.	1	2	3	4	5
19.	...bolje izražavam svoje mišljenje.	1	2	3	4	5

4. INTERES ZA NASTAVAK SUDJELOVANJA U ZAG-u

Molimo te pročitaj sljedeće dvije tvrdnje i označi slažeš li se s njima. Ako se slažeš označi DA, ako se ne slažeš označi NE.

4.1. Želio/Željela bih ponovno pohađati ZAG.	
1.	Da
2.	Ne
4.2. Planiram sljedeće školske godine ponovno pohađati ZAG.	

1. Da

2. Ne

5.1. Što ti se posebno sviđjelo u izvannastavnoj aktivnosti ZAG?

5.2. Želiš li nešto promijeniti u izvannastavnoj aktivnosti ZAG? Ako da, što bi poručio/la nastavnicima koji su vodili ovu izvannastavnu aktivnost?

Hvala ti na vremenu i odgovorima! Ako imaš koje pitanje ili komentar na upitnik, možeš nam se javiti na e-mail adresu vesna.kovac@ffri.uniri.hr. Tim za evaluaciju pilot projekta ZAG